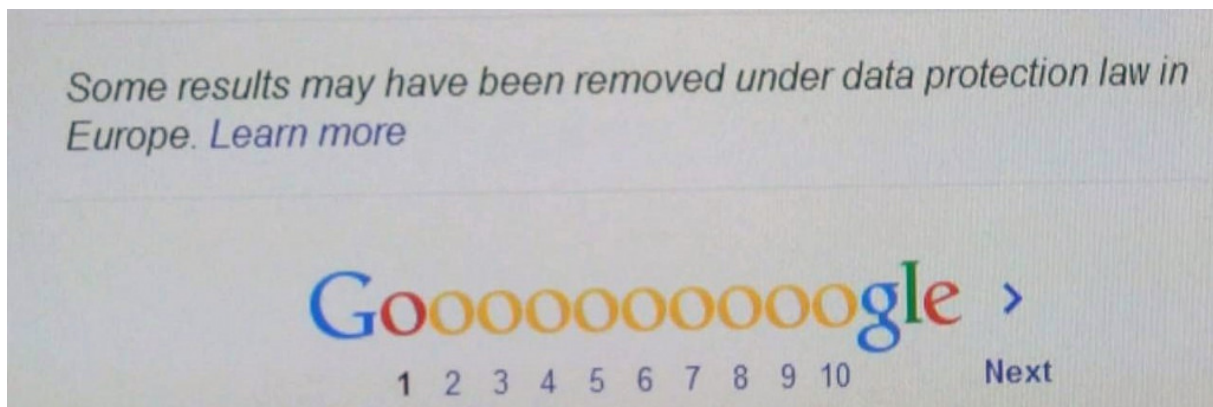

Het recht om vergeten te worden

Een vergelijkend onderzoek naar de juridische waarborgen van het huidige vergeetrecht op internet in de EU-Privacyrichtlijn, zoals geïmplementeerd in de Wbp, en het nieuwe vergeetrecht in de EU-AVG: is de vernieuwing een verbetering voor de rechtspositie van betrokkenen?

Masterscriptie Rechtsgeleerdheid
Open Universiteit

M.G. (Mariska) Oosterkamp
836274828
Begeleider: prof. mr. J.G.J. Rinkes
Examinator: mr. dr. W.H.B. Dreissen

12929 woorden
28 februari 2017

Inhoudsopgave

1 Inleiding	3
1.1 Achtergrond	3
1.2 Probleemstelling, doelstelling en opbouw scriptie	4
2 De kenmerken van het vergeetrecht onder de richtlijn	5
2.1 De plaats van het vergeetrecht in het huidige recht	5
2.2 Het doel van het vergeetrecht onder de richtlijn	5
2.3 Definitie persoonlijke levenssfeer of privacy	6
2.3.1 Inleiding	6
2.3.2 Jurisprudentie Europees Hof voor de Rechten van de Mens	6
2.3.3 Literatuur	7
2.4 Persoonsgegevens	8
2.5 De voorwaarden om het vergeetrecht in te roepen	9
2.5.1 Inleiding	9
2.5.2 Het verwijderrecht	10
2.5.3 Het verzetsrecht	12
2.6 De procedure om het vergeetrecht in te roepen	12
2.6.1 Verwijderverzoek aan de verantwoordelijke	12
2.6.2 Verzetsverzoek aan de verantwoordelijke	13
2.6.3 Rechterlijke procedure	13
2.6.4 Bemiddeling of advies door het College bescherming persoonsgegevens	14
2.7 Jurisprudentie vergeetrecht op internet	15
2.7.1 Inleiding	15
2.7.2 Zoekmachine als verwerker van persoonsgegevens	15
2.7.3 Exploitant zoekmachine is 'verantwoordelijke'	16
2.7.4 Niet ter zake dienend of verwerking anderszins in strijd met wettelijk voorschrift	16
2.7.5 Nederlandse zoekmachinejurisprudentie	18
2.7.6 Overige Nederlandse jurisprudentie	20
3 De kenmerken van het vergeetrecht onder de AVG	22
3.1 De plaats van het vergeetrecht onder de AVG	22
3.2 Het doel van het vergeetrecht onder de AVG	22
3.3 De voorwaarden om het vergeetrecht in te roepen	22
3.4 De procedure om het vergeetrecht in te roepen	24
3.4.1 Verwijderverzoek aan verantwoordelijke	24

3.4.2	Procedure bij de toezichthoudende autoriteit.....	25
3.4.4	Rechterlijke procedure	25
4.	Vergelijking vergeetrecht richtlijn/Wbp met verordening	27
4.1	Plaats in het recht.....	27
4.2	Doel van het vergeetrecht.....	27
4.3	Voorwaarden om het vergeetrecht in te roepen	27
4.4	Procedures om het vergeetrecht in te roepen.....	30
4.5	Betekenis van de vervanging van de richtlijn door een verordening.....	32
5.	Conclusie	34
5.1	Probleemstelling.....	34
5.2	Veranderingen in materieel opzicht.....	34
5.3	Veranderingen in procedureel opzicht.....	34
5.4	Conclusie	35
	Literatuurlijst	36
	Jurisprudentielijst	39
Bijlage 1	Voorwaarden oud en nieuw vergeetrecht.....	41
Bijlage 2	Procedures oud en nieuw vergeetrecht.....	42

1 Inleiding

1.1 Achtergrond

Met de smartphone, tablet of pc is de online wereld binnen handbereik. Men plaatst berichten over de geboorte van een kind, vakantiefoto's en andere persoonlijke belevenissen op Facebook. Veelvuldig twittert, instagramt en blogt men, video's worden op Youtube gezet, CV's op LinkedIn; bestanden worden gedeeld op Dropbox, Google Drive enzovoort. Kortom, het internet is voor vrijwel iedereen onderdeel van het dagelijks leven. Meestal kan men zelf geplaatste gegevens op bijvoorbeeld Facebook of LinkedIn later ook zelf weer verwijderen. Maar wat als iemand op zijn website ongewelgevallige informatie over een ander heeft gezet? Wat als bij zoeken met Google zichtbaar wordt dat berichten opduiken van jaren geleden op websites, en wat als iemand die informatie verwijderd wenst te hebben? Bestaat het recht om op internet 'vergeten' te worden? Daarover gaat deze scriptie. In mei 2014 is in dit kader een belangrijk arrest gewezen door het Europese Hof van Justitie in de Google Spain-zaak.¹ In dit arrest sprak het Hof uit dat onder bepaalde voorwaarden natuurlijke personen het recht hebben op verwijdering van hun gegevens uit het zoekresultaat van online zoekdiensten. Sinds dit arrest heeft Google volgens zijn eigen informatie tot medio december 2016 meer dan 662.000 Europese verzoeken ontvangen voor verwijdering van (persoons)gegevens uit zoekresultaten, waarbij zij ruim 1.800.000 URL's² heeft beoordeeld voor verwijdering.³ Voor Nederland gaat het tot medio december 2016 om meer dan 29.600 verzoeken en ruim 103.000 URL's.⁴ Ook andere zoekmachines als Bing en Yahoo stellen inmiddels online formulieren beschikbaar voor het indienen van een verwijderverzoek.⁵

In januari 2012 gaf de toenmalig Eurocommissaris voor Justitie Viviane Reding een speech op de Digital Life Design conferentie in München.⁶ Zij presenteerde daar haar voorstellen voor hervorming van de Europese regels op het gebied van gegevensbescherming. Een van die voorstellen is de Algemene Verordening Gegevensbescherming (verder: AVG of verordening).⁷ De verordening is inmiddels op 24 mei 2016 in werking getreden en is van toepassing met ingang van 25 mei 2018.⁸ Per laatstgenoemde datum wordt de Privacyrichtlijn uit 1995⁹ ingetrokken. De richtlijn leidde tot per EU-lidstaat verschillende implementaties met een lappendeken van gegevensbescherming in Europa als gevolg. In Nederland is de richtlijn geïmplementeerd in de Wet bescherming persoonsgegevens (verder: Wbp). De Europese Commissie meende dat een meer integraal en samenhangend beleid inzake het grondrecht op bescherming van persoonsgegevens nodig was en vond een verordening daarvoor het meest geschikte instrument.¹⁰ Artikel 17 van de AVG bevat het recht op

¹ HvJ EU 13 mei 2014, ECLI:EU:C:2014:317 (*Google Spain SL & Google Inc/AEPD & Mario Costeja Gonzalez*).

² Een URL (Uniform Resource Locator) is een uniek internetadres van een webpagina of een bestand.

³ <https://www.google.com/transparencyreport/removals/europeprivacy/?hl=nl>. Laatst geraadpleegd op 18 december 2016.

⁴ <https://www.google.com/transparencyreport/removals/europeprivacy/?hl=nl>. Zoek op 'Nederland'. Laatst geraadpleegd op 18 december 2016.

⁵ <https://www.bing.com/webmaster/tools/eu-privacy-request> en <https://uk.help.yahoo.com/kb/SLN24378.html>.

⁶ <https://www.youtube.com/watch?v=ztt664YQj-s>. Laatst geraadpleegd op 18 december 2016.

⁷ Verordening (EU) nr. 2016/679 van het Europees parlement en de Raad van 27 april 2016 betreffende de bescherming van natuurlijke personen in verband met de verwerking van persoonsgegevens en betreffende het vrije verkeer van die gegevens en tot intrekking van Richtlijn 95/46/EG (algemene verordening gegevensbescherming) (*PbEU* 2016, L 119/1).

⁸ Artikel 99 AVG.

⁹ Richtlijn 95/46/EG van het Europees Parlement en de Raad van 24 oktober 1995 betreffende de bescherming van natuurlijke personen in verband met de verwerking van persoonsgegevens en betreffende het vrije verkeer van die gegevens (*PbEU* 1995, L 281/31).

¹⁰ COM(2012)11 def., p. 2.

gegevenswissing (het recht op vergetelheid), door Reding genoemd het recht om vergeten te worden ('the right to be forgotten'). Dit is het recht dat iemand heeft om, onder voorwaarden, wissing van hem betreffende persoonsgegevens te verkrijgen. Dit vergeetrecht - neergelegd in de verordening - is gebaseerd op het recht op uitwissing van persoonsgegevens en het recht van verzet tegen gegevensverwerking die al bestonden onder de Privacyrichtlijn.¹¹ In de Wbp zijn deze rechten van uitwissing en verzet verankerd in de artikelen 36 en 40. Reding benadrukte in haar speech dat het de bedoeling is dat burgers, met name tieners, meer in control moeten zijn als het gaat om hun persoonsgegevens online. Als zij hun persoonsgegevens niet meer verwerkt willen laten worden door een gegevensverwerker en er is geen legitieme reden om de gegevens te bewaren, dan moeten deze gegevens volgens Reding verwijderd worden.¹² De wijze waarop dit in artikel 17 AVG is vastgelegd, komt in hoofdstuk 3 van de scriptie aan de orde.

1.2 Probleemstelling, doelstelling en opbouw scriptie

In deze scriptie onderzoek ik de overeenkomsten en verschillen tussen de huidige verwijder- en verzetsrechten in de Wbp en het nieuwe recht om vergeten te worden onder de AVG. Het is dus een vergelijkend onderzoek. Het doel van mijn scriptie is om inzicht te bieden in de mate waarin naar Nederlands recht het nieuwe vergeetrecht daadwerkelijk meer waarborgen voor de rechtspositie van de betrokkene biedt dan de huidige verwijder- en verzetsrechten onder de Wbp.

De centrale probleemstelling luidt: *biedt de AVG ten aanzien van het vergeetrecht op internet in materieel en procedureel opzicht meer waarborgen voor de rechtspositie van de betrokkene ten opzichte van de huidige situatie onder de Privacyrichtlijn?* Hierbij wordt mede ingegaan op de relevantie van de verordening voor de huidige Nederlandse Wbp (waarin de Privacyrichtlijn is geïmplementeerd) en de bestaande Europese jurisprudentie op basis van de richtlijn. Hoofdstuk 2 begint met een beschrijving van de kenmerken van de huidige verwijder- en verzetsrechten onder de Privacyrichtlijn (hierna: de richtlijn). Vervolgens beschrijf ik in hoofdstuk 3 het nieuwe AVG-vergeetrecht. Daarna volgt in hoofdstuk 4 een vergelijking tussen het huidige en het nieuwe vergeetrecht. Tot slot eindig ik in hoofdstuk 5 met de conclusie.

¹¹ Artikel 12 en 14 Privacyrichtlijn: persoonsgegevens verbeteren, aanvullen, verwijderen, of afschermen.

¹² Reding 2012, p. 5, via: http://europa.eu/rapid/press-release_SPEECH-12-26_en.htm. Laatst geraadpleegd op 18 december 2016.

2 De kenmerken van het vergeetrecht onder de richtlijn

2.1 De plaats van het vergeetrecht in het huidige recht

Het recht om vergeten te worden op internet is niet als zodanig in de richtlijn benoemd. De richtlijn dateert uit een tijd dat het internet nog in de kinderschoenen stond. Op basis van jurisprudentie van het Hof van Justitie van de EU is inmiddels een vergeetrecht op internet ontstaan, gebaseerd op het verwijder- en verzetsrecht in de richtlijn. Het verwijderrecht komt tot uitdrukking in artikel 12 onder b van de richtlijn. Hierin is onder meer bepaald dat elke betrokkene het recht heeft om, onder bepaalde voorwaarden, van de voor verwerking verantwoordelijke de uitwissing van gegevens te verkrijgen. Het verzetsrecht is neergelegd in artikel 14 sub a van de richtlijn.¹³ Dit artikel bepaalt dat betrokkene onder bepaalde voorwaarden het recht heeft zich ertegen te verzetten dat hem betreffende gegevens het voorwerp van een verwerking vormen. De grondslag van de richtlijn is artikel 100 A van het Verdrag tot oprichting van de Europese Gemeenschap, thans artikel 114 Verdrag betreffende de werking van de Europese Unie (verder: VWEU). Dit artikel beschrijft de maatregelen voor de harmonisatie van wetgeving ter verwezenlijking van de doelen van de interne markt. Met de interne markt wordt bedoeld de ruimte zonder binnengrenzen waarin het vrije verkeer van goederen, personen, diensten en kapitaal is gewaarborgd volgens de bepalingen van de Verdragen.¹⁴ Voor de totstandkoming en werking van de interne markt moet niet alleen verkeer van persoonsgegevens van de ene lidstaat naar de andere mogelijk zijn, maar moeten ook de fundamentele rechten van personen worden beschermd.¹⁵ Hierbij moet met name worden gedacht aan het recht op bescherming van de persoonlijke levenssfeer, dat tevens in artikel 8 van het Europese Verdrag tot bescherming van de rechten van de mens en de fundamentele vrijheden (verder: EVRM) en in de algemene beginselen van het Gemeenschapsrecht is erkend.¹⁶ De richtlijn is gericht tot de lidstaten.¹⁷ Een kenmerk van een richtlijn is dat deze verbindend is ten aanzien van het te bereiken resultaat, maar dat aan de nationale instanties de bevoegdheid wordt gelaten vorm en middelen te kiezen.¹⁸ In Nederland is de richtlijn geïmplementeerd in de Wet bescherming persoonsgegevens (verder: Wbp). De artikelen die betrekking hebben op het verwijderrecht en het verzetsrecht zijn de artikelen 36 en 40 Wbp.

2.2 Het doel van het vergeetrecht onder de richtlijn

De richtlijn als geheel beoogt een balans te vinden tussen enerzijds een hoog niveau van bescherming van de fundamentele rechten en vrijheden van natuurlijke personen, in het bijzonder de persoonlijke levenssfeer, en anderzijds een vrij verkeer van persoonsgegevens, beide ten behoeve van de totstandbrenging en werking van de interne markt.¹⁹ Het doel van het verwijderrecht en het recht van verzet is het eerbiedigen van het privéleven van betrokkene.²⁰ Voor een duiding van de fundamentele rechten en vrijheden van natuurlijke personen ga ik uit van de rechten en vrijheden die zijn opgenomen in titel I van het EVRM. Deze rechten en vrijheden zijn tamelijk uiteenlopend, variërend van o.a. het recht op leven (artikel 2) en het folterverbod (artikel 3) tot het recht op eerbiediging van privé-, familie- en gezinsleven (artikel 8), vrijheid van meningsuiting (artikel 9) en het verbod van discriminatie (artikel 14). De eerbiediging van de persoonlijke levenssfeer valt onder

¹³ Artikel 14 sub b, waarin een specifiek verzetsrecht t.a.v. direct marketing wordt aangenomen, laat ik in deze scriptie over het vergeetrecht op internet buiten beschouwing.

¹⁴ Artikel 26 lid 2 VWEU.

¹⁵ Overweging 3 van de richtlijn.

¹⁶ Overweging 10 van de richtlijn.

¹⁷ Artikel 34 richtlijn.

¹⁸ Artikel 288 VWEU.

¹⁹ Zie artikel 1 van de richtlijn. Zie ook overweging 3 van de richtlijn.

²⁰ COM(1990)314 def., p. 21.

artikel 8 van het EVRM. Omdat dit recht specifiek wordt benadrukt in de richtlijn ga ik er hierna nader op in.

2.3 Definitie persoonlijke levenssfeer of privacy

2.3.1 Inleiding

Het begrip persoonlijke levenssfeer (of: privacy) is lastig te omschrijven.²¹ De richtlijn geeft er geen definitie van. Ook de Wbp doet dit niet, evenmin als de memorie van toelichting bij de Wbp. De bescherming van de persoonlijke levenssfeer is in Nederland tevens vastgelegd in de Grondwet²² en bestaat ook in internationale verklaringen en verdragen zoals de Universele verklaring van de rechten van de mens²³, het EVRM²⁴, het Internationaal Verdrag inzake burgerrechten en politieke rechten²⁵ en het Handvest van de grondrechten van de Europese Unie.²⁶ Ook daarin worden geen definities gegeven. Het raadplegen van jurisprudentie en literatuur is nodig om meer aanknopingspunten te vinden voor de betekenis en reikwijdte van dit begrip.

2.3.2 Jurisprudentie Europees Hof voor de Rechten van de Mens

Het EHRM geeft in haar jurisprudentie inzake artikel 8 van het EVRM²⁷ een ruime uitleg aan het begrip privéleven.²⁸ Het Hof gaat ervan uit dat de term privéleven een brede term is die niet vatbaar is voor een uitputtende definitie.²⁹ Aspecten die eronder vallen zijn onder meer identificatie op basis van geslacht, naam, seksuele geaardheid en seksuele leven.³⁰ Daarnaast omvat privacy ook het recht op identiteit en persoonlijke ontwikkeling en het recht om relaties aan te gaan met anderen en kan het activiteiten van professionele of zakelijke aard omvatten.³¹ Persoonlijke interacties met anderen kunnen dus, zelfs in een publieke context, vallen binnen de scope van privéleven.³² De persoonlijke levenssfeer is niet beperkt tot iemands eigen woning of privéruimte.³³ Iemands redelijke privacyverwachting is een betekenisvolle maar geen beslissende factor.³⁴ De bescherming van artikel 8 EVRM is volgens het Hof vooral bedoeld om de ontwikkeling van de persoonlijkheid van elk individu in zijn betrekkingen met andere mensen te verzekeren, zonder inmenging van buitenaf.³⁵ In de

²¹ Ik beschouw de termen privacy en persoonlijke levenssfeer als synoniemen; de Engelstalige versie van de richtlijn hanteert het begrip privacy. De Nederlandstalige versie van de richtlijn hanteert in plaats daarvan het begrip persoonlijke levenssfeer.

²² Artikel 10 Gw.

²³ Artikel 12 UVRM.

²⁴ Artikel 8 EVRM.

²⁵ Artikel 17 IVBPR.

²⁶ Artikel 7 en 8 Handvest van de grondrechten van de EU.

²⁷ Ik baseer me in het kader van het onderhavige onderzoek alleen op de jurisprudentie inzake artikel 8 EVRM. Bij de rechter zal een geschil over privacy vrijwel altijd gebaseerd zijn op artikel 8 EVRM al dan niet in combinatie met artikel 10 Grondwet. Zie Overkleeft-Verburg 2000, p. 167.

²⁸ Privéleven en persoonlijke levenssfeer hebben min of meer dezelfde betekenis. Zie Overkleeft-Verburg 2000, p. 156 en Kamerstukken II 1997/98, 25892, 3, p. 8.

²⁹ O.a. EHRM 16 december 1992, 13710/88, NJ 1993/400, m.nt. Dommering (*Niemietz/Duitsland*); EHRM 25 maart 1993, 13134/87, NJ 1995/725, m.nt. E.A. Alkema (*Costello-Roberts/Verenigd Koninkrijk*); EHRM 17 juli 2003, 63737/00, NJ 2006/40, m.nt. E.J. Dommering (*Perry/Verenigd Koninkrijk*).

³⁰ EHRM 17 juli 2003, 63737/00, NJ 2006/40, m.nt. E.J. Dommering (*Perry/Verenigd Koninkrijk*).

³¹ EHRM 17 juli 2003, 63737/00, NJ 2006/40, m.nt. E.J. Dommering (*Perry/Verenigd Koninkrijk*).

³² EHRM 17 juli 2003, 63737/00, NJ 2006/40, m.nt. E.J. Dommering (*Perry/Verenigd Koninkrijk*).

³³ De persoonlijke levenssfeer kan ook reiken tot de werkplek en openbare plekken. Zie: EHRM 16 december 1992, 13710/88, NJ 1993/400, m.nt. Dommering (*Niemietz/Duitsland*); EHRM 25 juni 1997, 20605/92, NJ 1998/506, m.nt. P.J. Boon (*Halford/Verenigd Koninkrijk*); EHRM 3 april 2007, 62617/00, RAR 2007/85 (*Copland/Verenigd Koninkrijk*) en EHRM 28 januari 2003, 44647/98, NJB 2003/625 (*Peck/Verenigd Koninkrijk*).

³⁴ EHRM 17 juli 2003, 63737/00, NJ 2006/40, m.nt. E.J. Dommering (*Perry/Verenigd Koninkrijk*).

³⁵ EHRM 24 juni 2004, 59320/00, NJ 2005/22, m.nt. E.J. Dommering; *Mediaforum* 2004/27, m.nt. G.A.I. Schuijt; *NJCM-Bulletin* 2004/8, p. 1174, m.nt. V. de Graaf; *AB* 2005/1, m.nt. R. Nehmelman; *EHRC* 2004/79, m.nt. J.H.

(Amerikaanse) literatuur wordt dit wel aangehaald als het recht om met rust te worden gelaten.³⁶ Inzichtelijk hiervoor is het bekende artikel van Warren en Brandeis, 'The Right to Privacy', uit 1890 (zie hierna).

2.3.3 Literatuur

'The right to be let alone'

De Amerikaanse juristen Warren en Brandeis worden gezien als de grondleggers van het recht op privacy.³⁷ In hun artikel 'The right to privacy' in Harvard Law Review 1890 beschouwen zij het recht op privacy als (een specifiek onderdeel van) het recht om met rust te worden gelaten, 'the right to be let alone'.³⁸ Aanleiding voor dit recht waren (destijds natuurlijk) volgens hen de ontwikkelingen rond instant fotografie en de kranten (met name de roddelpers) die binnendringen op het terrein van het private en huiselijke leven.³⁹ Blok signaleert dat het recht op privacy van Warren en Brandeis in de Amerikaanse rechtspraak meer is gaan omvatten dan dat zij hadden bedoeld. Zo is de bescherming van een aantal andere persoonlijkheidsrechten ondergebracht bij het recht op privacy, zoals het recht op goede naam.⁴⁰ Gezien de in de vorige paragraaf besproken jurisprudentie van het EHRM concludeer ik dat deze uitbreiding van de reikwijdte van het recht op privacy zoals omschreven door Warren en Brandeis zich ook heeft voorgedaan op Europese bodem.

Een brede versus beperkte opvatting

Volgens Overkleeft-Verburg is de kern van het recht op eerbiediging van de persoonlijke levenssfeer de bescherming van het recht op persoonlijke vrijheid en individuele autonomie, zowel in relatie tot de overheid in de afbakening van de privésfeer tot de publieke sfeer, als in relatie tot de rechten en vrijheden van anderen. Zij geeft aan dat privacy geen rustig bezit is, maar een recht is in beweging. Het is deels open van inhoud en moet daarom steeds opnieuw worden gedefinieerd in wisselwerking met maatschappelijke ontwikkelingen en technologische vernieuwingen.⁴¹ Volgens Blok omvat de persoonlijke levenssfeer die onderdelen van het menselijke leven die 'eigen' aan de persoon, ofwel persoonlijk zijn.⁴² Blok meent dat de woning, het intieme leven, de vertrouwelijke communicatie en de lichamelijke integriteit de kern vormen van de persoonlijke levenssfeer.⁴³ Dit is een beperktere opvatting dan die van Overkleeft-Verburg. Haar opvatting is breder (persoonlijke vrijheid en individuele autonomie) en beperkt zich niet tot de woning, de correspondentie of het (fysieke) lichaam.

Gerards (*Caroline von Hannover/Duitsland I*). De ontwikkeling van de persoonlijkheid zonder inmenging van buitenaf kan heel breed worden opgevat. Iemands eer en goede naam (reputatie) wordt ook beschermd door artikel 8 EVRM. Zie o.a. EHRM 21 september 1994, 17101/90, NJ 1995/463 (*Fayed/Verenigd Koninkrijk*) en EHRM 15 november 2007, 12556/03, NJB 2008/284 (*Pfeifer/Oostenrijk*). Daarnaast kan worden gedacht aan negatieve stereotypering van een groep die een aantasting van het privéleven van leden van die groep kan vormen. Zie: EHRM 27 juli 2010, 4149/04 en 41029/04, NJ 2011/346, m.nt. E.J. Dommering (*Aksu/Turkije*). Verder kunnen overlast en vervuiling ook iemands persoonlijke levenssfeer aantasten. Zie o.a. EHRM 8 juli 2003, 36022/97, NJ 2004/207, m.nt. E.J. Dommering (*Hatton/Verenigd Koninkrijk*); EHRM 16 november 2004, 4143/02, NJ 2005/344, m.nt. E.J. Dommering (*Moreno Gómez/Spanje*) en EHRM 9 december 1994, 16798/90, NJ 1996/506, m.nt. E.J. Dommering (*López Ostra/Spanje*). Het onthouden van informatie over mogelijk gevaar kan ook een aantasting van de persoonlijke levenssfeer opleveren. Zie EHRM 19 februari 1998, 14967/89, NJ 1999/690, m.nt. E.J. Dommering (*Guerra/Italië*).

³⁶ Cooley 1879, p. 29; Warren & Brandeis 1890, p. 195.

³⁷ Blok 2002, p. 24; Volgenant, *GS Onrechtmatige daad* VII.1.3 (online, laatst bijgewerkt op 30 september 2016).

³⁸ Warren & Brandeis 1890, p. 195; Blok 2002, p. 201.

³⁹ Zie ook Godkin 1890, p. 66.

⁴⁰ Blok 2002, p. 204.

⁴¹ Overkleeft-Verburg 2000, p. 157.

⁴² Blok 2002, p. 24.

⁴³ Blok 2002, p. 289.

Vormen van privacy

In de literatuur worden voorts verschillende vormen van privacy onderscheiden. Er zijn auteurs die de tweedeling relationele privacy versus informationele privacy hanteren.⁴⁴ Er zijn ook auteurs die een drie- of vierdeling hanteren met begrippen als ruimtelijke privacy, lichamelijke privacy, relationele privacy en informationele privacy.⁴⁵ Onder ruimtelijke privacy wordt dan verstaan de bescherming van het huiselijke leven. De lichamelijke privacy behelst de bescherming van het lichaam. Van het begrip relationele privacy verschillen de definities vanwege de genoemde verschillende indelingen. Er zijn auteurs die relationele privacy omschrijven als het recht om (intieme) relaties aan te gaan met anderen zonder tussenkomst van derden.⁴⁶ Maar er zijn ook auteurs die relationele privacy veel breder zien en het min of meer gelijkstellen met de bescherming van de persoonlijke levenssfeer.⁴⁷ Informationele privacy wordt omschreven als het recht zelf te beslissen over het verzamelen, opslaan en verstrekken van persoonsgegevens, ofwel een zelfbeschikkingsrecht met betrekking tot de informatie die over het individu in omloop is.⁴⁸ Het vergeetrecht op internet heeft met name betrekking op deze informationele privacy. In dit verband werk ik in de volgende paragraaf het begrip persoonsgegevens nader uit.

2.4 Persoonsgegevens

Een persoonsgegeven is naar Nederlands recht (Wbp) elk gegeven betreffende een geïdentificeerde of identificeerbare natuurlijke persoon.⁴⁹ Dit betreft bijvoorbeeld iemands naam, geboortedatum en -plaats, nationaliteit, burgerlijke staat en geslacht.⁵⁰ Het kan dan gaan om informatie in geschreven tekst, maar ook om gegevens in beeld en geluid.⁵¹ Aan twee elementen moet volgens de parlementaire geschiedenis van de Wbp zijn voldaan om te spreken van een persoonsgegeven⁵²:

1. het moet gaan om gegevens die betrekking hebben op een persoon.
2. de persoon moet geïdentificeerd of identificeerbaar zijn.

Ad 1

Bij feitelijke of waarderende gegevens over eigenschappen, opvattingen of gedragingen zal de aard van de gegevens bepalend zijn. In andere gevallen moet mede aandacht worden besteed aan de context waarin de gegevens worden vastgelegd en gebruikt.⁵³ De Artikel 29-werkgroep, een onafhankelijk advies- en overlegorgaan van Europese privacytoezichthouders, heeft de verschillende onderdelen van de definitie van persoonsgegevens nader uitgewerkt.⁵⁴ Het College Bescherming Persoonsgegevens (verder: CBP), de Nederlandse toezichthouder⁵⁵, heeft die uitwerking in 2007 overgenomen in haar richtsnoeren voor de publicatie van persoonsgegevens op internet. Deze richtsnoeren hebben het karakter van beleidsregels.⁵⁶ Om te bepalen of een gegeven betrekking

⁴⁴ Blok 2001, p. 436; Dommering 2010, p. 89; Volgenant, *GS Onrechtmatige daad* VII.1.3 (online, laatst bijgewerkt op 30 september 2016)

⁴⁵ Van der Leij 2015, p. 35; Broeders, Cuijpers & Prins 2011, p. 21.

⁴⁶ Blok 2002, p. 87.

⁴⁷ Dommering 2010, p. 89; Volgenant, *GS Onrechtmatige daad* VII.1.3 (online, laatst bijgewerkt op 30 september 2016).

⁴⁸ Dommering 2010, p. 89; Volgenant, *GS Onrechtmatige daad* VII.1.3 (online, laatst bijgewerkt op 30 september 2016); Van der Leij 2015, p. 36; Blok 2002, p. 123; Westin 1967, p. 7.

⁴⁹ Artikel 1 sub a Wbp. Gegevens die betrekking hebben op rechtspersonen zijn dus geen persoonsgegevens.

⁵⁰ HvJ EG 16 december 2008, ECLI:EU:C:2008:724 (*Huber/Duitsland*).

⁵¹ *Kamerstukken II* 1997/98, 25892, 3, p. 71; HR 27 november 2012, ECLI:NL:HR:2012:BY0215, *NJ* 2012/693.

⁵² *Kamerstukken II* 1997/98, 25892, 3, p. 46-47.

⁵³ *Kamerstukken II* 1997/98, 25892, 3, p. 46.

⁵⁴ *Opinie 4/2007 Artikel 29-werkgroep*.

⁵⁵ Artikel 51 Wbp: het College wordt in het maatschappelijk verkeer aangeduid als Autoriteit persoonsgegevens.

⁵⁶ <https://autoriteitpersoonsgegevens.nl/nl/zelf-doen/thematische-beleidsregels/publicatie-van-persoonsgegevens-op-internet-2007>.

heeft op een persoon, moet één van de volgende drie elementen aanwezig zijn: een inhoudelijk element, een doelelement of een resultaatselement.⁵⁷ Bij een inhoudelijk element gaat het om informatie over een persoon, ongeacht het doel van de verantwoordelijke of het resultaat voor die persoon. Van een doelelement is sprake als de gegevens (waarschijnlijk) gebruikt worden met het doel iemand op een bepaalde manier te behandelen of diens status of gedrag te beoordelen of te beïnvloeden.⁵⁸ Als het gebruik invloed heeft op de rechten en belangen van een persoon, zodanig dat die persoon daardoor anders wordt behandeld, kan ten slotte ook sprake zijn van persoonsgegevens (resultaatselement).⁵⁹

Ad 2

Een persoon is identificeerbaar als zijn identiteit redelijkerwijs, zonder onevenredige inspanning, vastgesteld kan worden.⁶⁰ De gegevens zijn alleen of in combinatie met andere gegevens, zo kenmerkend voor een bepaalde persoon dat deze aan de hand daarvan kan worden geïdentificeerd.⁶¹ Dit kunnen direct identificerende gegevens zijn, zoals een combinatie van naam en adres, alsook indirect identificerende gegevens waarbij via nadere stappen de gegevens in verband kunnen worden gebracht met een bepaalde persoon.⁶² Wat de inspanningen betreft om de identiteit vast te stellen geldt geen absolute maatstaf. Gekeken moet worden naar alle middelen waarvan mag worden aangenomen dat zij redelijkerwijs door de verantwoordelijke dan wel enig ander persoon zijn in te zetten om die persoon te identificeren.⁶³ Hierbij moet rekening worden gehouden met bijzondere expertise. Een onderzoeksinstituut als het CBS zal bijvoorbeeld eerder in staat zijn gegevens te identificeren dan een individuele onderzoeker.⁶⁴ Ook moet de verantwoordelijke zich afvragen of de bewuste gegevens in handen van de ontvanger al dan niet als identificeerbaar zullen moeten worden aangemerkt. Bepalend is wat redelijkerwijs mag worden verwacht.⁶⁵

2.5 De voorwaarden om het vergeetrecht in te roepen

2.5.1 Inleiding

Het huidige vergeetrecht op internet is gebaseerd op het verwijder- en verzetsrecht uit de richtlijn. De richtlijn heeft geen rechtstreekse werking, en een particulier kan zich niet rechtstreeks beroepen op de bepalingen in de richtlijn nu deze richtlijn is omgezet in nationaal recht, ervan uitgaande dat de richtlijn correct is geïmplementeerd.⁶⁶ In de analyse van de voorwaarden om het vergeetrecht in te roepen onder toepassing van de Wbp ga ik daarom uit van de artikelen 36 en 40 in de Wbp.

⁵⁷ CBP Richtsnoeren 2007, p. 9.

⁵⁸ CBP Richtsnoeren 2007, p. 9.

⁵⁹ CBP Richtsnoeren 2007, p. 9. Zie ook *Kamerstukken II 1997/98*, 25892, 3, p. 46.

⁶⁰ *Kamerstukken II 1997/98*, 25892, 3, p. 47.

⁶¹ *Kamerstukken II 1997/98*, 25892, 3, p. 48.

⁶² *Kamerstukken II 1997/98*, 25892, 3, p. 48.

⁶³ *Kamerstukken II 1997/98*, 25892, 3, p. 48.

⁶⁴ *Kamerstukken II 1997/98*, 25892, 3, p. 49.

⁶⁵ *Kamerstukken II 1997/98*, 25892, 3, p. 49.

⁶⁶ HvJ EG 19 januari 1982, ECLI:EU:C:1982:7 (*Becker/Duitsland*); ABRvS 31 maart 2007, ECLI:NL:RVS:2007:BA1186, AB 2007/139, m.nt. R.J.G.M. Widdershoven (*vergistingsinstallatie Odiliapeel*); ABRvS 7 april 2004, ECLI:NL:RVS:2004:AO7095, AB 2004/460, m.nt. M.P. Jongma (*Revisievergunning membraanelektrolyse-inrichting Botlek-Rotterdam*). Volgens vaste rechtspraak van het Hof van Justitie van de Europese Gemeenschappen moet ter bepaling van de werking van een richtlijn een onderscheid worden gemaakt tussen een correcte en een incorrecte implementatie van die richtlijn. In geval van correcte implementatie bereikt de werking van een richtlijn de particulieren via de door de betrokken Lid-Staat getroffen uitvoeringsmaatregelen. Slechts indien een richtlijn, na afloop van de implementatieperiode, niet, niet-tijdig of onjuist is geïmplementeerd, kan een particulier een rechtstreeks beroep op die richtlijn doen en dan nog alleen op de bepalingen van de richtlijn die onvoorwaardelijk en voldoende nauwkeurig zijn bepaald (arrest 8/81, *Becker*, 19 januari 1982, Jur EG 1982, p. 53).

Bijzondere wettelijke uitzonderingen op het verwijder- en verzetsrecht laat ik in het kader van deze scriptie buiten beschouwing.⁶⁷

2.5.2 Het verwijderrecht

Artikel 36 lid 1 van de Wbp luidt: ‘Degene aan wie overeenkomstig artikel 35⁶⁸ kennis is gegeven van hem betreffende persoonsgegevens, kan de verantwoordelijke verzoeken deze te verbeteren, aan te vullen, te verwijderen, of af te schermen indien deze feitelijk onjuist zijn, voor het doel of de doeleinden van de verwerking onvolledig of niet ter zake dienend zijn dan wel anderszins in strijd met een wettelijk voorschrift worden verwerkt. Het verzoek bevat de aan te brengen wijzigingen’.

Artikel 36 lid 1 Wbp stelt als voorwaarden:

- a. dat het verzoek⁶⁹ wordt ingediend door ‘degene aan wie overeenkomstig artikel 35 kennis is gegeven van hem betreffende persoonsgegevens’;
- b. dat het verzoek wordt ingediend bij de ‘verantwoordelijke’;
- c. dat de persoonsgegevens:
 - feitelijk onjuist zijn, of
 - voor het doel of de doeleinden van de verwerking onvolledig zijn, of
 - voor het doel of de doeleinden van de verwerking niet ter zake dienend zijn, danwel
 - anderszins in strijd met een wettelijk voorschrift worden verwerkt;
- d. dat het verzoek de aan te brengen wijzigingen bevat.

De eerste drie voorwaarden behoeven enige toelichting.

Ad a

Degene wiens persoonsgegevens het betreft, wordt in de Wbp aangeduid als de ‘betrokkene’.⁷⁰ Dit is degene op wie een persoonsgegeven betrekking heeft; degene over wie de gegevens worden verwerkt.⁷¹ Het kan voorkomen dat een gegeven op meer personen tegelijk betrekking heeft. Elk is dan betrokkene voor zichzelf en derde ten opzichte van de anderen.⁷² Letterlijk genomen moet de betrokkene, voordat hij een verwijderverzoek doet, zich tot de verantwoordelijke wenden met het verzoek hem mede te delen of hem betreffende persoonsgegevens worden verwerkt. Enkele auteurs interpreteren dit informatieverzoek inderdaad als voorwaarde voor een erop volgend verwijderverzoek.⁷³ Het is een recht van de betrokkene om dit verzoek te doen. Het is een belangrijk onderdeel van het transparantiebeginsel dat een ieder in beginsel in de gelegenheid moet zijn om na te kunnen gaan of zijn gegevens worden verwerkt.⁷⁴ De verantwoordelijke moet een volledig

⁶⁷ Uitzonderingen betreffen bijvoorbeeld verwerkingen voor persoonlijke of huishoudelijke doeleinden en verwerkingen door de krijgsmacht bij operationeel optreden door Nederlandse militairen in het buitenland. Daarnaast verwerkingen ter uitvoering van de politietaak en ter uitvoering van specifieke wetten als de Wet op de inlichtingen- en veiligheidsdiensten 2002 en de Wet justitiële en strafvorderlijke gegevens. Zie artikel 2 lid 2 en lid 3 Wbp. Ook kan het verwijder- en verzetsrecht niet worden ingeroepen bij verwerkingen die o.a. een journalistiek doel dienen (art. 3 lid 1 Wbp). Verder is het verzetsrecht in de Wbp niet van toepassing op openbare registers die bij de wet zijn ingesteld (art. 40 lid 4 Wbp). Het verwijderrecht is niet van toepassing op openbare registers die bij de wet zijn ingesteld, indien in die wet een bijzondere procedure voor de verbetering, aanvulling, verwijdering of afscherming van gegevens is opgenomen (art. 36 lid 5 Wbp).

⁶⁸ Artikel 35 Wbp behelst het recht van de betrokkene de verantwoordelijke te benaderen met het verzoek hem mede te delen of hem betreffende persoonsgegevens worden verwerkt. Artikel 35 Wbp is de Nederlandse implementatie van artikel 12 sub a van de richtlijn.

⁶⁹ Ik ga hier dus uit van een verwijderverzoek.

⁷⁰ Artikel 1 sub f Wbp.

⁷¹ *Kamerstukken II 1997/98*, 25892, 3, p. 16 en 63.

⁷² *Kamerstukken II 1997/98*, 25892, 3, p. 63.

⁷³ Gardeniers & Schreuders 2006, p. 39; Zwenne 2015, p. 70.

⁷⁴ *Kamerstukken II 1997/98*, 25892, 3, p. 18 en 157.

overzicht leveren van de betreffende persoonsgegevens, het doel van de verwerking, de categorieën van gegevens waarop de verwerking betrekking heeft en de ontvangers of categorieën van ontvangers, alsmede de beschikbare informatie over de herkomst van de gegevens.⁷⁵ Desgevraagd moet de verantwoordelijke ook aangeven wat de logica is die ten grondslag ligt aan de geautomatiseerde verwerking van de betreffende persoonsgegevens.⁷⁶ In het kader van het vergeetrecht op internet lijkt zo'n voorafgaand informatieverzoek echter minder voor de hand te liggen.⁷⁷ Immers, de betrokkene weet meestal wel welke gegevens over hem op internet staan door bijvoorbeeld met een zoekmachine te zoeken op zijn naam. Uit de hierna te behandelen jurisprudentie over het vergeetrecht op internet kan ik overigens ook geen voorafgaand informatieverzoek afleiden.

Ad b

De verantwoordelijke is de natuurlijke persoon, rechtspersoon of ieder ander die of het bestuursorgaan dat, alleen of tezamen met anderen, het doel van en de middelen voor de verwerking van persoonsgegevens vaststelt.⁷⁸ Het gaat om degene die formeel-juridisch de zeggenschap heeft over de verwerking. Voor de private sector is de formeel-juridische organisatie van de onderneming bepalend. Bij eenmanszaken zal de natuurlijke persoon als verantwoordelijke zijn aan te merken. In concernverhoudingen is de verantwoordelijke de rechtspersoon onder wiens bevoegdheid de operationele gegevensverwerking plaatsvindt.⁷⁹ In de publieke sector is het bevoegde bestuursorgaan de verantwoordelijke.⁸⁰ Als het formeel-juridische criterium onvoldoende uitsluitsel biedt, moet aan het begrip verantwoordelijke een functionele invulling worden gegeven. In dat geval wordt wie de verantwoordelijke is vastgesteld aan de hand van in het maatschappelijk verkeer geldende maatstaven.⁸¹ In bepaalde situaties kan ook sprake zijn van een gezamenlijke of gedeelde verantwoordelijkheid.⁸²

Ad c

De vraag wanneer persoonsgegevens feitelijk onjuist of onvolledig zijn of wanneer gegevens niet ter zake dienend zijn of anderszins in strijd met een wettelijk voorschrift worden verwerkt, is in de praktijk niet altijd gemakkelijk te beantwoorden. De wettelijke voorschriften waarop wordt gedoeld zijn in de eerste plaats te vinden in de Wbp zelf, met name in hoofdstuk 2 aangaande de voorwaarden voor rechtmatigheid van de verwerking van persoonsgegevens. Maar het kan ook gaan om andere wettelijke regelingen.⁸³ Bijvoorbeeld sectorale wetgeving zoals de Archiefwet of de Wet politiegegevens.⁸⁴ Voor zover de algemene normen in de Wbp niet zijn geconcretiseerd in bijzondere regelgeving moet in het concrete geval de toepasselijkheid van de Wbp worden beoordeeld.⁸⁵ In het kader van het vergeetrecht op internet is vooral de vraag interessant wanneer gegevens niet ter zake dienend, bovenmatig of ontoereikend zijn gelet op de doeleinden waarvoor zij worden verzameld of verwerkt.⁸⁶ Bij de bespreking van de jurisprudentie in paragraaf 2.7 ga ik daar nader op in.

⁷⁵ Artikel 35 lid 2 Wbp.

⁷⁶ Artikel 35 lid 4 Wbp.

⁷⁷ Zwenne 2015, p. 70.

⁷⁸ Artikel 1 sub d Wbp.

⁷⁹ *Kamerstukken II 1997/98*, 25892, 3, p. 56.

⁸⁰ *Kamerstukken II 1997/98*, 25892, 3, p. 57.

⁸¹ *Kamerstukken II 1997/98*, 25892, 3, p. 57.

⁸² *Kamerstukken II 1997/98*, 25892, 3, p. 58.

⁸³ Gardeniers & Schreuders 2006, p. 16; Van Puijenbroek 2008, p. 21.

⁸⁴ *Kamerstukken II 1997/98*, 25892, 3, p. 12.

⁸⁵ *Kamerstukken II 1997/98*, 25892, 3, p. 12.

⁸⁶ Artikel 11 Wbp.

2.5.3 Het verzetsrecht

Artikel 40 lid 1 Wbp luidt: 'Indien gegevens het voorwerp zijn van verwerking op grond van artikel 8, onder e en f, kan de betrokkene daartegen bij de verantwoordelijke te allen tijde verzet aantekenen in verband met zijn bijzondere persoonlijke omstandigheden'. Artikel 8 onder e Wbp bepaalt dat persoonsgegevens mogen worden verwerkt indien 'de gegevensverwerking noodzakelijk is voor de goede vervulling van een publiekrechtelijke taak door het desbetreffende bestuursorgaan dan wel het bestuursorgaan waaraan de gegevens worden verstrekt'. Artikel 8 onder f Wbp bepaalt dat persoonsgegevens mogen worden verwerkt indien 'de gegevensverwerking noodzakelijk is voor de behartiging van het gerechtvaardigde belang van de verantwoordelijke of van een derde aan wie de gegevens worden verstrekt, tenzij het belang of de fundamentele rechten en vrijheden van de betrokkene, in het bijzonder het recht op bescherming van de persoonlijke levenssfeer, prevaleert'. Bovenstaande betekent dat een in principe rechtmatige gegevensverwerking ex art. 8 sub e en f Wbp onrechtmatig kan worden als de betrokkene verzet aantekent op grond van een bijzondere situatie en dit verzet door de verantwoordelijke gerechtvaardigd wordt geacht.⁸⁷ Het eerste lid van artikel 40 Wbp brengt met zich dat de verantwoordelijke, op initiatief van de betrokkene, een hernieuwde afweging maakt van het belang van de betrokkene bij bescherming van de persoonlijke levenssfeer en het belang van de verantwoordelijke of een derde.⁸⁸ In het kader van het vergeetrecht op internet is van belang te weten wanneer sprake kan zijn van zulke bijzondere persoonlijke omstandigheden. Engberts en Haasjes noemen de situatie waarin een natuurlijke persoon failliet is of op wie de schuldsaneringsregeling van toepassing is en waarin zowel de betrokkene als zijn crediteuren op grond van die bijzondere persoonlijke omstandigheid verzet kunnen aantekenen tegen bijvoorbeeld de publicatie van faillissementsverslagen op internet door de curator.⁸⁹ Blok wijst erop dat in verband met het vereiste van de bijzondere persoonlijke omstandigheden het verzetsrecht van artikel 40 Wbp per definitie slechts in uitzonderingsgevallen van toepassing is.⁹⁰ Uit de beperkte Nederlandse jurisprudentie op dit gebied blijkt dat een beroep op bijzondere persoonlijke omstandigheden in het kader van het verzetsrecht inderdaad niet snel wordt gehonoreerd.⁹¹

2.6 De procedure om het vergeetrecht in te roepen

2.6.1 Verwijderverzoek aan de verantwoordelijke

Als een betrokkene zijn persoonsgegevens van het internet verwijderd wil hebben, moet hij een verzoek daartoe indienen bij de verantwoordelijke.⁹² Binnen vier weken moet de verantwoordelijke schriftelijk laten weten of en in hoeverre hij aan het verzoek voldoet. Een weigering moet gemotiveerd worden.⁹³ Aangenomen wordt dat de verantwoordelijke zijn reactie ook per e-mail en internet kan geven.⁹⁴ De verantwoordelijke kan ook in een andere dan schriftelijke vorm,

⁸⁷ *Kamerstukken II* 1997/98, 25892, 3, p. 163; Gardeniers & Schreuders 2006, p. 40.

⁸⁸ *Kamerstukken II* 1997/98, 25892, 3, p. 163 en 167; Haasjes 2008, par. 3.2; Parket Hoge Raad 9 september 2011, ECLI:NL:PHR:2011:BQ8097 (concl. A-G D.W.F. Verkade, nr. 4.5); *CBP Richtsnoeren* 2007, p. 40.

⁸⁹ Engberts 2008, p. 295; Haasjes 2008, par. 4.

⁹⁰ Blok 2006, p. 166.

⁹¹ ABRvS 1 oktober 2008, ECLI:NL:RVS:2008:BF3869, *WBP* 2009/179, m.nt. G. Overkleef-Verburg; Hof Arnhem 21 september 2010, ECLI:NL:GHARN:2010:BN7839, *NJF* 2010/420; Rb Gelderland 23 juni 2015, ECLI:NL:RBGEL:2015:4106, *JBP* 2016/66; Rb. Amsterdam (vzr.) 12 februari 2015, ECLI:NL:RBAMS:2015:716, *NJF* 2015/173; *Computerrecht* 2015/86, m.nt. A.L. Gorzeman en P.E.I. Korenhof.

⁹² Artikel 36 lid 1 Wbp. Sinds het Google Spain arrest heeft Google daartoe een speciaal formulier online beschikbaar gesteld waarmee betrokkene een verwijderverzoek kan indienen, zie: support.google.com/legal/contact/lr_eudpa?product=websearch. Ook de zoekmachine Bing heeft een vergelijkbaar formulier online beschikbaar gesteld: www.bing.com/webmaster/tools/eu-privacy-request

⁹³ Artikel 36 lid 2 Wbp.

⁹⁴ Blok 2006, p. 166.

bijvoorbeeld mondeling, reageren bij een gewichtig belang van de verzoeker.⁹⁵ Dit kan bijvoorbeeld nodig zijn om te voorkomen dat van de betrokkene gevraagd wordt de door de verantwoordelijke gegeven schriftelijke informatie te overhandigen aan derden.⁹⁶ De verantwoordelijke moet ervoor zorgen dat de verwijdering (als hij daartoe beslist) zo spoedig mogelijk wordt uitgevoerd.⁹⁷ Uit de parlementaire behandeling van de Wbp blijkt dat de minister geen vaste termijnen wilde noemen en dit liever aan zelfregulering door de verschillende branches wilde overlaten.⁹⁸ De verantwoordelijke moet ervoor zorgen dat hij op een deugdelijke manier de identiteit van de verzoeker vaststelt.⁹⁹ Het doel daarvan is te voorkomen dat iemand persoonsgegevens over een ander in bezit krijgt.¹⁰⁰ Welke manier hangt af van de aard van de registratie. Dat kan variëren van het verzenden van gegevens naar het adres dat in de registratie staat tot het verschijnen in persoon.¹⁰¹ Ten aanzien van minderjarigen die nog geen zestien zijn en onder curatele gestelden moet het verzoek worden gedaan door hun wettelijke vertegenwoordigers.¹⁰² De mededeling door de verantwoordelijke moet ook aan de wettelijke vertegenwoordigers worden gedaan. De verantwoordelijke die het verzoek heeft ingewilligd en de persoonsgegevens heeft verwijderd moet dit zo spoedig mogelijk melden aan derden aan wie die gegevens al eerder waren verstrekt, tenzij dit onmogelijk blijkt of een onevenredige inspanning kost.¹⁰³ Het doel van die mededeling wordt niet expliciet genoemd, maar ik ga ervan uit dat de ratio is dat die derden hun eigen registraties op de nieuwe toestand aanpassen. Desgevraagd doet de verantwoordelijke opgave aan de betrokkene van degenen aan wie hij de mededeling heeft gedaan.¹⁰⁴

2.6.2 Verzetsverzoek aan de verantwoordelijke

Het verzet moet worden aangetekend bij de verantwoordelijke.¹⁰⁵ Er is geen vormvereiste.¹⁰⁶ De verantwoordelijke moet binnen vier weken na ontvangst beoordelen of het verzet gerechtvaardigd en bij gerechtvaardigd verzet beëindigt hij direct de verwerking.¹⁰⁷ In die vier weken moet de verantwoordelijke de bij de verwerking spelende belangen opnieuw tegen elkaar afwegen, rekening houdend met de door de betrokkene aangevoerde bijzondere omstandigheden.¹⁰⁸ De verantwoordelijke is niet verplicht om de aangevochten verwerking, dus voordat die vier weken zijn verstreken, meteen te staken.¹⁰⁹ De verantwoordelijke mag een kostenvergoeding vragen voor de behandeling van het verzet.¹¹⁰ De betrokkene krijgt die vergoeding terug als het verzet gegrond wordt geacht.¹¹¹

2.6.3 Rechterlijke procedure

Als de verzoeken aan de verantwoordelijke niet het gewenste resultaat opleveren, kan de belanghebbende naar de rechtbank, ervan uitgaande dat de beslissing is genomen door een ander

⁹⁵ Artikel 37 lid 1 Wbp; Blok 2006, p. 166.

⁹⁶ *Kamerstukken II 1997/98*, 25892, 3, p. 161.

⁹⁷ Artikel 36 lid 3 Wbp; Gardeniers & Schreuders 2006, p. 40.

⁹⁸ *Kamerstukken II 1998/99*, 25892, 8, p. 28.

⁹⁹ Artikel 37 lid 2 Wbp.

¹⁰⁰ *Kamerstukken II 1997/98*, 25892, 3, p. 161.

¹⁰¹ *Kamerstukken II 1997/98*, 25892, 3, p. 161.

¹⁰² Artikel 37 lid 3 Wbp.

¹⁰³ Artikel 38 lid 1 Wbp. Melding aan derden is bijvoorbeeld onmogelijk als de verantwoordelijke niet meer weet aan welke derden hij de gegevens heeft verstrekt. Zie *Kamerstukken II 1997/98*, 25892, 3, p. 162.

¹⁰⁴ Artikel 38 lid 2 Wbp.

¹⁰⁵ Artikel 40 lid 1 Wbp.

¹⁰⁶ *Kamerstukken II 1997/98*, 25892, 3, p. 164.

¹⁰⁷ Artikel 40 lid 2 Wbp.

¹⁰⁸ *Kamerstukken II 1997/98*, 25892, 3, p. 164.

¹⁰⁹ *Kamerstukken II 1997/98*, 25892, 3, p. 164.

¹¹⁰ Ingevolge artikel 4 van het Besluit kostenvergoeding rechten betrokkene Wbp is dit ten hoogste € 4,50.

¹¹¹ Artikel 40 lid 3 Wbp.

dan een bestuursorgaan.¹¹² De belanghebbende dient dan een schriftelijk verzoek in waarin de verantwoordelijke wordt bevolen alsnog het verwijder- dan wel het verzetsverzoek al dan niet te honoreren.¹¹³ Interessant is dat in dit verband de term ‘belanghebbende’ wordt gebruikt: de verzoekschriftprocedure staat namelijk niet alleen open voor betrokkene, maar voor alle belanghebbenden die op willen komen tegen een beslissing van de verantwoordelijke in het kader van de hiervoor besproken verwijder- en verzetsverzoeken. Zo kan een derde-belanghebbende de rechtbank verzoeken om een toewijzingsbeslissing van verantwoordelijke ongedaan te maken.¹¹⁴ Het verzoekschrift moet worden ingediend binnen zes weken na ontvangst van het antwoord van de verantwoordelijke.¹¹⁵ Te laat ingediende verzoekschriften worden niet-ontvankelijk verklaard.¹¹⁶ Reageert de verantwoordelijke niet binnen de gestelde termijn, dan moet het verzoekschrift worden ingediend binnen zes weken na afloop van die termijn.¹¹⁷ Als de rechtbank het verzoek gegrond acht, wijst zij dit toe. De rechtbank kan het advies van het College bescherming persoonsgegevens in winnen.¹¹⁸ Alvorens te beslissen stelt de rechtbank zo nodig de belanghebbenden in de gelegenheid hun zienswijze te geven.¹¹⁹ De indiening van het verzoekschrift hoeft niet door een advocaat te geschieden, ook niet in hoger beroep.¹²⁰ De dwangsomregeling uit het Wetboek van Burgerlijke rechtsvordering is van overeenkomstige toepassing.¹²¹ De rechtbank kan partijen en anderen verzoeken om binnen een bepaalde termijn schriftelijke inlichtingen en onder hen berustende stukken in te zenden. Het voldoen aan dit verzoek is een verplichting voor de verantwoordelijke en belanghebbende. Die verplichting geldt eveneens voor bestuursorganen en werkgevers van partijen, ook als zij geen partij zijn.¹²² De geheimhoudingsregeling van art. 8:29 Awb is van overeenkomstige toepassing.¹²³ Dat betekent dat partijen die verplicht zijn inlichtingen te geven dit kunnen weigeren of de rechter kunnen mededelen dat uitsluitend hij kennis mag nemen van de inlichtingen of stukken.¹²⁴

2.6.4 Bemiddeling of advies door het College bescherming persoonsgegevens

Een belanghebbende kan er ook voor kiezen het College bescherming persoonsgegevens in te schakelen om te bemiddelen of te adviseren.¹²⁵ Binnen de termijn waarin het verzoekschrift zou worden ingediend bij de rechter moet de belanghebbende zich dan wenden tot het College met een bemiddelings- of adviesverzoek.¹²⁶ Bij bemiddeling door het College wordt de termijn waarbinnen de verzoekschriftenprocedure aanhangig kan worden gemaakt geschorst.¹²⁷ Daarnaast kan

¹¹² Artikel 46 lid 1 Wbp. Als de beslissing op het verwijder- of verzetsverzoek is genomen door een bestuursorgaan dan geldt die ingevolge artikel 45 Wbp als een besluit in de zin van de Awb. Een bestuursrechtelijke procedure (bezwaar en beroep) is dan mogelijk. Zie *Kamerstukken II* 1997/98, 25892, 3, p. 174. Deze route laat ik hier buiten beschouwing, omdat de juridische procedures over verzoeken om gegevens van internet te verwijderen tot nu toe vooral worden gevoerd tussen private partijen.

¹¹³ Artikel 46 lid 1 Wbp. Het gaat hier om een verzoekschriftprocedure volgens het Wetboek van Burgerlijke Rechtsvordering. Zie *Kamerstukken II* 1997/98, 25892, 3, p. 175.

¹¹⁴ *Kamerstukken II* 1997/98, 25892, 3, p. 175.

¹¹⁵ Artikel 46 lid 2 Wbp.

¹¹⁶ Hof Amsterdam 2 februari 2016, ECLI:NL:GHAMS:2016:358, *NJF* 2016/240.

¹¹⁷ Artikel 46 lid 2 Wbp.

¹¹⁸ Artikel 47 lid 2 Wbp.

¹¹⁹ Artikel 46 lid 3 Wbp.

¹²⁰ Hof Arnhem 21 september 2010, ECLI:NL:GHARN:2010:BN7839, *NJF* 2010/420.

¹²¹ Artikel 46 lid 5 Wbp.

¹²² Artikel 46 lid 6 Wbp.

¹²³ Artikel 46 lid 6 Wbp.

¹²⁴ Zie verder artikel 8:29 Awb.

¹²⁵ In het maatschappelijk verkeer wordt het College aangeduid als Autoriteit persoonsgegevens. Zie art. 51 lid 4 Wbp.

¹²⁶ Artikel 47 Wbp.

¹²⁷ *Kamerstukken II* 1997/98, 25892, 3, p. 176.

belanghebbende gebruik maken van een geschillenbeslechtsregeling op grond van een door het Cbp goedgekeurde gedragscode.¹²⁸ De procedure van artikel 46 kan nog aanhangig worden gemaakt nadat de belanghebbende van het College of ingevolge een geschillenbeslechtsregeling op grond van een gedragscode bericht heeft ontvangen dat de behandeling van de zaak is beëindigd. Dit moet uiterlijk zes weken na dat tijdstip.¹²⁹ Sinds het Google Spain arrest t/m half mei 2016 heeft het College 111 verwijderverzoeken ontvangen.¹³⁰ In 32 zaken heeft het College daadwerkelijk bemiddeld tussen Google en betrokkene. In 24 gevallen verwijderde Google de zoekresultaten. Het College maakt bij haar bemiddeling gebruik van de richtlijnen die de Artikel 29-werkgroep heeft opgesteld naar aanleiding van het Google Spain arrest,¹³¹ de richtlijnen die uit de Nederlandse jurisprudentie voortvloeien en de argumenten uit het Google Spain arrest.¹³²

2.7 Jurisprudentie vergeetrecht op internet

2.7.1 Inleiding

In het kader van de richtlijn/Wbp is beperkte jurisprudentie ontstaan inzake het vergeetrecht op internet.¹³³ Er is een tweedeling te maken. Ten eerste het recht om vergeten te worden van websites in het algemeen, zoals wanneer iemand zijn persoonsgegevens verwijderd wil zien van een bepaalde internetpagina. Ten tweede het recht om van zoekmachines te verlangen dat, in het geval er wordt gezocht op de naam van betrokkene, de door hem aangeduide en hem betreffende persoonsgegevens niet worden opgenomen in de zoekresultaten.¹³⁴ In beide gevallen hebben de geschillen voornamelijk betrekking op de vraag wanneer gegevens niet (meer) ter zake dienend, ontoereikend of bovenmatig zijn dan wel anderszins in strijd met een wettelijk voorschrift worden verwerkt. In het Google Spain arrest van het Europese Hof van Justitie is de vraag aan de orde geweest of een exploitant van een zoekmachine persoonsgegevens verwerkt en of de exploitant als verantwoordelijke kan worden aangemerkt. In de volgende twee paragrafen ga ik eerst hierop in.

2.7.2 Zoekmachine als verwerker van persoonsgegevens

De activiteiten van een zoekmachine als Google Search behelzen het vinden van door derden op internet gepubliceerde of opgeslagen informatie, het automatisch indexeren en tijdelijk opslaan ervan en het ter beschikking stellen van de informatie aan internetgebruikers in een bepaalde volgorde. Wanneer die informatie persoonsgegevens bevat, is deze activiteit volgens het Hof te

¹²⁸ Artikel 47 lid 1 Wbp. Overigens heeft het College slechts aan een zeer beperkt aantal gedragscodes een goedkeurende verklaring afgegeven, zie: <https://autoriteitpersoonsgegevens.nl/nl/zelf-doen/gedragscodes>.

¹²⁹ Artikel 47 lid 1 Wbp.

¹³⁰ *Bemiddeling AP bij verwijdering zoekresultaten Google 2016*. NB feitelijk zijn dit dus bemiddelingsverzoeken.

¹³¹ *Richtlijnen Artikel 29-werkgroep implementatie Google Spain arrest 2014*.

¹³² Uit de bestudering van de in paragraaf 7.1.5 van deze scriptie behandelde Nederlandse jurisprudentie blijkt dat alleen in de zaken van de journalist en de advocaat een bemiddelingsverzoek door betrokkene bij het College is ingediend. Bij de journalist had de bemiddeling geen resultaat; Google wees het verwijderverzoek af. In de zaak van de advocaat wees het College het bemiddelingsverzoek af omdat de strafrechtelijke veroordeling van recente datum was en de berichtgeving een publiek belang diende.

¹³³ Het gaat in het kader van deze scriptie om jurisprudentie waarin *primair* een beroep wordt gedaan op het verwijder- en/of verzetsrecht in de Wbp. (Secundaire) vorderingen tot verwijdering van persoonsgegevens op internet op grond van onrechtmatige daad (art. 6:162 BW), strafbare belediging (art. 261 e.v. Sr.), het auteursrecht of anderszins blijven in deze scriptie buiten beschouwing. Zie over de mogelijkheden om het vergeetrecht in te roepen via het privaatrecht: T.F.E. Tjong Tjin Tai (2016) *The right to be forgotten – private law enforcement*, *International Review of Law, Computers & Technology*, 30:1-2, 76-83, DOI: 10.1080/13600869.2016.1138628.

¹³⁴ NB de oorspronkelijke broninformatie, dus de website waarop de gewraakte persoonsgegevens staan (bijvoorbeeld een krantenartikel of een blog) mag meestal gewoon op internet blijven staan. Dit houdt namelijk verband met artikel 3 Wbp dat o.a. bepaalt dat de Wbp niet van toepassing is op de verwerking van persoonsgegevens voor journalistieke doeleinden. Dit wordt wel de journalistieke exceptie genoemd. Die moet breed worden opgevat. Zie HvJ EG 16 december 2008, ECLI:EU:C:2008:727 (*Satamedia*).

beschouwen als het verwerken van persoonsgegevens in de zin van de richtlijn.¹³⁵ De genoemde activiteiten zijn volgens het Hof namelijk te vatten onder de in de richtlijn opgenomen definitie van verwerking van persoonsgegevens.¹³⁶ Het Hof had eerder al bepaald dat het plaatsen van persoonsgegevens op internet een verwerking is in de zin van de richtlijn.¹³⁷ Ook als de verwerking uitsluitend betrekking heeft op informatie die reeds ongewijzigd in de media is gepubliceerd, valt dit onder de werking van de richtlijn.¹³⁸

2.7.3 Exploitant zoekmachine is ‘verantwoordelijke’

In hetzelfde arrest bepaalde het Hof dat de exploitant van een zoekmachine als verantwoordelijke in de zin van de richtlijn kan worden aangemerkt. De exploitant is namelijk degene die het doel van en de middelen voor de activiteiten van de zoekmachine vaststelt en dus van de door hem zelf in dat kader verrichte verwerking van persoonsgegevens.¹³⁹ Als extra argument noemt het Hof dat de activiteiten van een zoekmachine ertoe kunnen leiden dat wanneer internetgebruikers op de naam van een natuurlijke persoon zoeken, zij via de resultatenlijst een gestructureerd overzicht krijgen van de over deze persoon op het internet vindbare informatie, waardoor zij een min of meer gedetailleerd profiel van de betrokkene kunnen opstellen.¹⁴⁰ Het Hof stelt vast dat de activiteit van een zoekmachine de grondrechten op privéleven en op bescherming van persoonsgegevens aanzienlijk kan aantasten. Ook daarom moeten volgens het Hof exploitanten van zoekmachines als verantwoordelijke in de zin van de richtlijn worden opgevat.¹⁴¹ Hiermee gaat het Hof voorbij aan de conclusie van A-G Jääskinen die meent dat de exploitant niet als verantwoordelijke kan worden aangemerkt.¹⁴²

2.7.4 Niet ter zake dienend of verwerking anderszins in strijd met wettelijk voorschrift

De vraag wanneer persoonsgegevens op internet niet meer ter zake dienend zijn of wanneer deze gegevens anderszins in strijd met een wettelijk voorschrift worden verwerkt, moet van geval tot geval worden beantwoord, afhankelijk van welk wettelijk voorschrift in het geding is. De hierboven genoemde Google Spain zaak betrof een verwijderverzoek in de zin van artikel 12 sub b van de richtlijn, die was gebaseerd op de beweerde niet-naleving van de voorwaarden van artikel 7 sub f van

¹³⁵ HvJ EU 13 mei 2014, ECLI:EU:C:2014:317, r.o. 25-28 (*Google Spain SL & Google Inc/AEPD & Mario Costeja Gonzalez*).

¹³⁶ Zie artikel 2 sub b van de richtlijn: ‘elke bewerking of elk geheel van bewerkingen met betrekking tot persoonsgegevens, al dan niet uitgevoerd met behulp van geautomatiseerde procédés, zoals het verzamelen, vastleggen, ordenen, bewaren, bijwerken, wijzigen, opvragen, raadplegen, gebruiken, verstrekken door middel van doorzending, verspreiden of op enigerlei andere wijze ter beschikking stellen, samenbrengen, met elkaar in verband brengen, alsmede het afschermen, uitwissen of vernietigen van gegevens’.

¹³⁷ HvJ EG 6 november 2003, ECLI:EU:C:2003:596, r.o. 25 (*Lindqvist*).

¹³⁸ HvJ EG 16 december 2008, ECLI:EU:C:2008:727, r.o. 48 en 49 (*Satamedia*).

¹³⁹ HvJ EU 13 mei 2014, ECLI:EU:C:2014:317, r.o. 33 (*Google Spain SL & Google Inc/AEPD & Mario Costeja Gonzalez*).

¹⁴⁰ HvJ EU 13 mei 2014, ECLI:EU:C:2014:317, r.o. 37 (*Google Spain SL & Google Inc/AEPD & Mario Costeja Gonzalez*).

¹⁴¹ HvJ EU 13 mei 2014, ECLI:EU:C:2014:317, r.o. 38 (*Google Spain SL & Google Inc/AEPD & Mario Costeja Gonzalez*).

¹⁴² Conclusie van advocaat-generaal N. Jääskinen van 25 juni 2013, ECLI:EU:C:2013:424, ov. 89, 90, 99 en 100. Jääskinen stelt dat de exploitant van een internetzoekmachine ten aanzien van persoonsgegevens op bronpagina's die zijn ondergebracht op de servers van derden, juridisch noch feitelijk kan voldoen aan de verplichtingen die de richtlijn een verantwoordelijke voor de verwerking opleggen. De tegengestelde opvatting zou volgens de A-G meebrengen dat internetzoekmachines in strijd met het Unierecht zijn, wat naar zijn mening een absurde conclusie is. De exploitant van de zoekmachine kan volgens Jääskinen alleen als verantwoordelijke worden aangemerkt in gevallen waarin de exploitant geen gehoor heeft gegeven aan uitsluitingscodes waarmee websites aangeven niet geïndexeerd te willen worden of aan een verzoek van de uitgever van een bronpagina om het cachegeheugen bij te werken.

de richtlijn en van artikel 14 sub a van de richtlijn.¹⁴³ Kort gezegd ging het om een Spaanse burger die wilde dat, als er op zijn naam werd gezocht, er niet meer bepaalde links in de zoekresultaten van Google Search voorkwamen die verwezen naar artikelen van een dagblad waarin een beslag werd aangekondigd op twee van zijn appartementen ter betaling van sociale zekerheidsschulden. Hij stelde dat het beslag al meerdere jaren geleden was afgehandeld en dat de vermelding inmiddels elke relevantie had verloren. Het ging dus om de toepassing van artikel 7 sub f van de richtlijn (art. 8 sub f Wbp): ‘de verwerking is noodzakelijk voor de behartiging van het gerechtvaardigde belang van de voor de verwerking verantwoordelijke of van de derde(n) aan wie de gegevens worden verstrekt, mits het belang of de fundamentele rechten en vrijheden van de betrokkene die aanspraak maakt op bescherming uit hoofde van artikel 1, lid 1, van deze richtlijn, niet prevaleren.’ Het Hof maakte hier een belangenafweging tussen die van de exploitant van de zoekmachine, de internetgebruikers en de betrokken persoon.¹⁴⁴ Bij de belangen van de betrokken persoon gaat het volgens het Hof om het belang van de uit de artikelen 7 en 8 van het Handvest van de grondrechten van de Europese Unie voortvloeiende rechten van de betrokkene, zijnde het recht op bescherming van de persoonlijke levenssfeer en het recht op bescherming van persoonsgegevens.¹⁴⁵ Vanwege de potentiële ernst van de inmenging in de rechten van de betrokkene kan zij volgens het Hof niet worden gerechtvaardigd door enkel het economisch belang dat de exploitant van een dergelijke zoekmachine bij deze verwerking heeft.¹⁴⁶ Het Hof overweegt dat de hiervoor genoemde rechten van betrokkene ‘in de regel’ voorrang hebben op het belang van internetgebruikers kennis te nemen van de betrokken informatie in de te verwijderen koppelingen uit de resultatenlijst.¹⁴⁷ Dit kan in bijzondere gevallen anders zijn, afhankelijk van de aard van de informatie en de gevoeligheid ervan voor het privéleven van de betrokkene en van het belang dat het publiek erbij heeft om over deze informatie te beschikken, wat vooral wordt bepaald door de rol van deze persoon in het openbare leven.¹⁴⁸

¹⁴³ HvJ EU 13 mei 2014, ECLI:EU:C:2014:317, r.o. 95 (*Google Spain SL & Google Inc/AEPD & Mario Costeja Gonzalez*).

¹⁴⁴ HvJ EU 13 mei 2014, ECLI:EU:C:2014:317, r.o. 74 (*Google Spain SL & Google Inc/AEPD & Mario Costeja Gonzalez*).

¹⁴⁵ HvJ EU 13 mei 2014, ECLI:EU:C:2014:317, r.o. 68 en 69 (*Google Spain SL & Google Inc/AEPD & Mario Costeja Gonzalez*).

¹⁴⁶ HvJ EU 13 mei 2014, ECLI:EU:C:2014:317, r.o. 80 en 81 (*Google Spain SL & Google Inc/AEPD & Mario Costeja Gonzalez*).

¹⁴⁷ HvJ EU 13 mei 2014, ECLI:EU:C:2014:317, r.o. 81 en 99 (*Google Spain SL & Google Inc/AEPD & Mario Costeja Gonzalez*). Met name deze overweging is in de literatuur met kritiek onthaald. Zwenne vindt dat het Hof erg gemakkelijk deze voorrang van de privacyrechten van betrokkenen aanneemt. In het Handvest van de grondrechten van de Europese Unie worden privacybelangen beschermd, maar daarmee is volgens Zwenne nog niet gezegd dat deze belangen ‘in de regel voorrang’ hebben op de belangen van internetgebruikers om kennis te nemen van de informatie. Deze laatste belangen worden ook door het Handvest beschermd, in artikel 11. Zie Zwenne 2015, p. 59. Ook andere auteurs merken op dat in de uitspraak te weinig aandacht is voor artikel 11 van het Handvest, zie o.a. Van Hoboken, Joris, Case Note, CJEU 13 May 2014, C-131/12 (*Google Spain*) (August 15, 2014). Verkrijgbaar bij SSRN: <https://ssrn.com/abstract=2495580> en Ausloos, Jef and Kuczerawy, Aleksandra, From Notice-and-Takedown to Notice-and-Delist: Implementing the Google Spain Ruling (October 5, 2015). Forthcoming in 14 Colo. Tech. L.J. (spring 2016); CiTiP Working Paper 24/2015. Verkrijgbaar bij SSRN: <https://ssrn.com/abstract=2669471>. Kulk & Zuiderveen Borgesius wijzen erop, met verwijzing naar jurisprudentie van het EHRM, dat in beginsel mag worden aangenomen dat aan het recht op privacy en het recht op vrijheid van meningsuiting evenveel gewicht toekomt, waardoor de omstandigheden van het geval bepalend moeten zijn. Het Hof echter bekijkt volgens hen de problematiek voornamelijk door de bril van de richtlijn. Daardoor is in de argumentatie van het Hof een focus ontstaan op het recht op privacy en de bescherming van persoonsgegevens. Ook naar hun mening besteedt het Hof te weinig aandacht aan artikel 11 van het Handvest. Zie S. Kulk & F.J. Zuiderveen Borgesius, ‘De implicaties van het Google Spain-arrest voor de vrijheid van meningsuiting’, *NTM/NJCM-Bull.* 2015, afl. 1, p. 3-19.

¹⁴⁸ HvJ EU 13 mei 2014, ECLI:EU:C:2014:317, r.o. 81 en 99 (*Google Spain SL & Google Inc/AEPD & Mario Costeja Gonzalez*).

Het hof baseert het vergeetrecht zowel op grond van art. 12 sub b als artikel 14 sub a van de richtlijn.¹⁴⁹ Ze verwijst echter in haar motivering met name naar de vereiste voorwaarden van het verwijderrecht.¹⁵⁰ Op de 'zwaarwegende en gerechtvaardigde redenen die verband houden met zijn bijzondere situatie' die vereist worden door artikel 14 sub a gaat het hof niet in. Het Hof had naar mijn mening het door haar geconstrueerde vergeetrecht ook alleen al kunnen baseren op artikel 12 sub b van de richtlijn.¹⁵¹

2.7.5 Nederlandse zoekmachinejurisprudentie

Na de uitspraak van het Europese Hof van Justitie in het Google Spain arrest is beperkte Nederlandse zoekmachinejurisprudentie tot stand gekomen. Het gaat tot medio december 2016 om vier zaken. In drie daarvan viel de belangenafweging uit in het nadeel van de betrokkene. Hierna volgt een korte casusbeschrijving van de vier zaken met daarna een analyse.

De voor poging tot huurmoord veroordeelde escortbaas¹⁵²

Een veroordeelde escortbaas wil dat, als er met Google wordt gezocht op zijn volledige naam, bepaalde links die verwijzen naar zijn veroordeling wegens poging tot uitlokking van een huurmoord verwijderd worden uit de zoekresultaten van Google Search. Zowel de voorzieningenrechter als het Hof Amsterdam wijzen het verzoek af. Het door eiser ingestelde cassatieberoep is nog aanhangig.¹⁵³

De noodgedwongen in containers wonende KPMG topman¹⁵⁴

Een KPMG topman heeft een geschil met een aannemer. De Telegraaf bericht daarover, ook op haar internetsite, met de titel 'Topman KPMG bivakkeert in container'. Ook zijn foto wordt vermeld. Andere media pikken het bericht op, ook op internet. De topman wil dat Google de links verwijderd die verwijzen naar websites waarop de (kranten)artikelen staan over zijn geschil met de aannemer. De voorzieningenrechter wijst het verzoek af.

De plagiërende journalist¹⁵⁵

In de NRC stond in 1999 een artikel waarin de onmiddellijke opzegging werd gemeld van de samenwerking tussen een journalist en een weekblad, nadat het weekblad had vastgesteld dat de journalist als auteur van een artikel daarin een passage van internet had overgeschreven. De journalist vordert 16 jaar later van Google de verwijdering van de link naar het betreffende artikel. De rechtbank wijst het verzoek af.

¹⁴⁹ HvJ EU 13 mei 2014, ECLI:EU:C:2014:317, r.o. 88, 98 en 99 (*Google Spain SL & Google Inc/AEPD & Mario Costeja Gonzalez*).

¹⁵⁰ Zie r.o. 89 waarin de vraag wordt gesteld of de artikelen 12 sub b en 14 sub a aldus moeten worden uitgelegd dat de betrokkene op basis van deze bepalingen van de exploitant van een zoekmachine kan eisen dat hij uit de resultatenlijst die wordt weergegeven nadat op de naam van deze persoon is gezocht, de koppelingen verwijderd naar rechtmatig door derden gepubliceerde webpagina's die correcte informatie over laatstgenoemde bevatten, omdat deze informatie hem schade kan berokkenen of omdat hij wenst dat zij na zekere tijd wordt vergeten en r.o. 92-94 waarin het Hof ter beantwoording specifiek de toepasselijkheid van artikel 12 sub b behandelt.

¹⁵¹ Zie ook Zwenne 2015, p. 69-70.

¹⁵² Rb. Amsterdam (vzr.) 18 september 2014, ECLI:NL:RBAMS:2014:6118, *Computerrecht* 2014/184, m.nt. F.C. van der Jagt; *JBP* 2014/108, m.nt. B. van der Sloot; *JBP* 2015/31, m.n. B. van der Sloot; Hof Amsterdam 31 maart 2015, ECLI:NL:GHAMS:2015:1123, *Computerrecht* 2015/126, m.nt. F.C. van der Jagt; *JBP* 2015/11, m.nt. B. van der Sloot; *JBP* 2015/68.

¹⁵³ Hof Den Haag 26 juli 2016, ECLI:NL:GHDHA:2016:2161, *JBP* 2016/50, par. 2.8.

¹⁵⁴ Rb. Amsterdam (vzr.) 12 februari 2015, ECLI:NL:RBAMS:2015:716, *NJF* 2015/173; *Computerrecht* 2015/86, m.nt. A.L. Gorzeman en P.E.I. Korenhof.

¹⁵⁵ Rb. Amsterdam 24 december 2015, ECLI:NL:RBAMS:2015:9515, *NJF* 2016/105, *JBP* 2016/6.

De voor verboden wapenbezit veroordeelde advocaat¹⁵⁶

Een advocaat is in 2012 in het buitenland strafrechtelijk veroordeeld voor verboden wapenbezit en krijgt een voorwaardelijke gevangenisstraf en een taakstraf opgelegd. Een lokale blogger schrijft daarover op zijn internetwebsite en plaatst daarbij de naam en foto van de advocaat alsmede citaten van het verhandelde ter terechtzitting. De advocaat vordert van Google verwijdering dan wel afscherming van de verwijzing naar twee URL's in de zoekresultaten die voorkomen op zoekopdrachten op zijn naam en die verwijzen naar de bronpagina van de blogger. De rechtbank wijst het bevel tot verwijdering toe. Google heeft laten weten in beroep te gaan.¹⁵⁷

Analyse van de uitspraken

De verwijlderverzoeken zijn in de eerste drie zaken ingediend op basis van artikel 36, al of niet in combinatie met artikel 40 Wbp, en het Google Spain arrest. Evenals in het Google Spain arrest weegt de rechter in de eerste drie zaken de belangen af tussen die van de verzoeker (privacybelang), van de zoekmachine (informatievrijheid) en de internetgebruiker (belang om toegang tot informatie te krijgen).¹⁵⁸ Wat dan opvalt is dat de Nederlandse rechter, anders dan het Europese Hof van Justitie, een groter belang hecht aan de waarde van zoekmachines. Zowel de voorzieningenrechter in de zaken van de escortbaas en de KPMG topman als de rechtbank in de zaak van de journalist wijzen erop dat terughoudendheid geboden is bij het opleggen van beperkingen aan zoekmachines, omdat ze een belangrijke maatschappelijke functie vervullen.¹⁵⁹ Ze helpen de internetgebruiker te zoeken in de gigantische hoeveelheid informatie op internet. Dit is een ander uitgangspunt dan die van het Europese Hof die voorop stelt dat de activiteit van een zoekmachine de grondrechten op privéleven en op bescherming van persoonsgegevens aanzienlijk kan aantasten.¹⁶⁰ Wat daarnaast opvalt is dat de Nederlandse rechter in de eerste drie zaken de belangen van het publiek om kennis te nemen van de informatie zwaarder laat wegen dan het privacybelang van betrokkene. De belangrijkste argumenten zijn dat de publicaties op internet aan het eigen gedrag van verzoeker zijn te wijten,¹⁶¹ dat de ernst van de gedraging van de betrokkene waarover in de oorspronkelijke publicatie wordt geschreven zodanig is dat het publiek er belang bij heeft om daarvan kennis te nemen,¹⁶² en dat van een relevant tijdsverloop geen sprake is.¹⁶³

De vierde zaak is afwijkend. Het verwijlderverzoek is namelijk primair gegrond op artikel 16 Wbp, dat onder meer een verbod bevat op verwerking van strafrechtelijke persoonsgegevens,¹⁶⁴ behoudens een aantal uitzonderingen.¹⁶⁵ De rechter stelt vast dat de inhoud van de bronpagina waarop het

¹⁵⁶ Rb. Rotterdam 29 maart 2016, ECLI:NL:RBROT:2016:2395, *JBP* 2016/28.

¹⁵⁷ <http://www.advocatie.nl/google-hoger-beroep-zaak-over-privacy-advocaat>

¹⁵⁸ Rb. Amsterdam (vzr.) 18 september 2014, ECLI:NL:RBAMS:2014:6118, r.o. 4.6, 4.7 en 4.20; Hof Amsterdam 31 maart 2015, ECLI:NL:GHAMS:2015:1123, r.o. 3.5 t/m 3.7 en 3.10; Rb. Amsterdam (vzr.) 12 februari 2015, ECLI:NL:RBAMS:2015:716, r.o. 4.4, 4.6 en 4.7; Rb. Amsterdam 24 december 2015, ECLI:NL:RBAMS:2015:9515, r.o. 4.7, 4.8 en 4.12.

¹⁵⁹ Rb. Amsterdam (vzr.) 18 september 2014, ECLI:NL:RBAMS:2014:6118, r.o. 4.5; Rb. Amsterdam (vzr.) 12 februari 2015, ECLI:NL:RBAMS:2015:716, r.o. 4.2; Rb. Amsterdam 24 december 2015, ECLI:NL:RBAMS:2015:9515, r.o. 4.11.

¹⁶⁰ HvJ EU 13 mei 2014, ECLI:EU:C:2014:317, r.o. 80 (*Google Spain SL & Google Inc/AEPD & Mario Costeja Gonzalez*).

¹⁶¹ Hof Amsterdam 31 maart 2015, ECLI:NL:GHAMS:2015:1123, r.o. 3.6; Rechtbank Amsterdam 24 december 2015, ECLI:NL:RBAMS:2015:9515, r.o. 4.12.

¹⁶² Hof Amsterdam 31 maart 2015, ECLI:NL:GHAMS:2015:1123, r.o. 3.6; Rb. Amsterdam 24 december 2015, ECLI:NL:RBAMS:2015:9515, r.o. 4.12.

¹⁶³ Hof Amsterdam 31 maart 2015, ECLI:NL:GHAMS:2015:1123, r.o. 3.10; Rb. Amsterdam 24 december 2015, ECLI:NL:RBAMS:2015:9515, r.o. 4.12; Rb. Amsterdam (vzr.) 12 februari 2015, ECLI:NL:RBAMS:2015:716, r.o. 4.6.

¹⁶⁴ Volgens de memorie van toelichting op de Wbp heeft het begrip strafrechtelijke gegevens zowel betrekking op veroordelingen als op min of meer gegronde verdenkingen. Zie *Kamerstukken II* 1997/98, 25892, 3, p. 118.

¹⁶⁵ Artikel 22 en 23 Wbp bevatten de (in deze casus niet van toepassing zijnde) uitzonderingen op dit verbod.

verzoek betrekking heeft inderdaad strafrechtelijke persoonsgegevens bevat, omdat de op die pagina vermelde gegevens (volledige naam, foto, citaten van rechter, raadsman en openbaar aanklager ter terechtzitting en de veroordeling) tot de identificatie van de verzoeker als verdachte of dader kunnen leiden en concludeert dat sprake is van een toepasselijk verbod op de verwerking van deze gegevens.¹⁶⁶ Bijzonder is dat de rechtbank ook de subsidiaire grondslag van de vordering, artikel 36 en 40 Wbp in combinatie met het Google Spain arrest, behandelt. De rechter stelt vast dat de veroordeling van betrokkene niet in relatie staat met zijn professionele werkzaamheden en dat betrokkene geen bijzondere maatschappelijke invloed of status heeft.¹⁶⁷ Verder is zijn strafblad op grond van de wet van het land waarin hij was veroordeeld, geschoond.¹⁶⁸ De rechter concludeert dat het recht van betrokkene op privacy prevaleert boven het recht van Google om de zoekresultaten in stand te laten.¹⁶⁹ Naar aanleiding van de vierde uitspraak komt de vraag op waarom het verbod op verwerking van strafrechtelijke persoonsgegevens niet ook aan de orde kwam in de zaak van de escortbaas. Van der Jagt signaleert in dit verband dat de gegevens in die zaak grotendeels als strafrechtelijke persoonsgegevens zijn aan te merken.¹⁷⁰ Deze vraag blijft vooralsnog onbeantwoord.¹⁷¹

Mijn conclusie is dat de Nederlandse rechter terughoudend is bij de toewijzing van verzoeken tot verwijdering uit het zoekresultaat van zoekmachines op internet, met name als de oorspronkelijke publicatie aan het eigen gedrag van betrokkene is te wijten, als een publiek belang vereist kennis te nemen of te verkrijgen van de betreffende informatie en als de publicatie nog steeds relevant is. Bij de verwerking van strafrechtelijke persoonsgegevens kan dit anders zijn, gezien het verwerkingsverbod in artikel 16 Wbp.

2.7.6 Overige Nederlandse jurisprudentie

Er zijn nog twee uitspraken te noemen waarbij al of niet expliciet een beroep wordt gedaan op het vergeetrecht op internet in het kader van de Wbp.

De voor moord op zijn echtgenote veroordeelde¹⁷²

Eiser is in 2007 veroordeeld tot twaalf jaar gevangenisstraf en tbs met dwangverpleging wegens een in 2005 gepleegde moord op zijn vrouw, tevens moeder van hun twee kinderen. Hij heeft zijn straf uitgezeten. Twee verenigingen, een stichting en de vader van de vermoorde vrouw (gedaagden) komen op voor de belangen en de positie van nabestaanden van ernstige geweldsmisdrijven. Eiser heeft, met een beroep op het Google Spain arrest, Google verzocht een link te verwijderen die een

¹⁶⁶ Rb. Rotterdam 29 maart 2016, ECLI:NL:RBROT:2016:2395, r.o. 4.10.3 en r.o. 4.10.4.

¹⁶⁷ Rb. Rotterdam 29 maart 2016, ECLI:NL:RBROT:2016:2395, r.o. 4.11.5.

¹⁶⁸ Rb. Rotterdam 29 maart 2016, ECLI:NL:RBROT:2016:2395, r.o. 4.11.6.

¹⁶⁹ Rb. Rotterdam 29 maart 2016, ECLI:NL:RBROT:2016:2395, r.o. 4.11.6.

¹⁷⁰ Hof Amsterdam 31 maart 2015, ECLI:NL:GHAMS:2015:1123, *Computerrecht* 2015/126, m.nt. F.C. van der Jagt.

¹⁷¹ Zuiderveen Borgesius stelt in dit verband dat sinds het Google Spain arrest Google, privacytoezichthouders en Nederlandse rechters het probleem met bijzondere gegevens, waaronder strafrechtelijke persoonsgegevens, hebben opgelost door het te negeren. Het probleem zit hem erin, zoals A-G Jäskinen al concludeerde, dat zoekmachines grotendeels illegaal zouden zijn, aangezien ze naar veel webpagina's verwijzen waarop bijzondere persoonsgegevens staan. Overigens merkt Zuiderveen Borgesius relativerend op dat zo lang de Wbp op dit punt niet gehandhaafd wordt tegen Google, het probleem te overzien is. Zie F.J. Zuiderveen Borgesius, 'Het 'right to be forgotten' en bijzondere persoonsgegevens', *Computerrecht* 2016/126, afl. 4, p. 220-225. Zwenne noemde eerder al als mogelijke oplossing dat de toezichthouder ontheffing voor de verwerking verleent aan de zoekmachine ex artikel 23 lid 1 sub f Wbp. Zie Zwenne 2015, p. 17. Daaraan kleven echter ook lastigheden want een dergelijke ontheffing moet noodzakelijk zijn met het oog op een zwaarwegend algemeen belang en er moeten passende waarborgen worden geboden ter bescherming van de persoonlijke levenssfeer.

¹⁷² Rechtbank Noord-Nederland 1 mei 2015, ECLI:NL:RBNNE:2015:2122, *JBP* 2015/30.

verband legde tussen zijn naam en de moord en de strafrechtelijke consequenties. Google gaf gevolg aan dat verzoek. Het verzoek aan Google is op internet gepubliceerd geweest. Een bericht van de vader van de vermoorde vrouw over het aldus verhullen van hun verleden door voor moord veroordeelden, het verzoek aan Google en het persbericht uit 2007 waarin de uitspraak van het Gerechtshof is aangehaald, zijn op de website van gedaagden geplaatst. Bij het zoeken met Google op eisers naam is deze website de eerste link in het zoekresultaat. Eiser wil dat gedaagden onder meer de publicatie van vorengenoemde gegevens van de website verwijderen. Hij beroept zich primair op de Wbp en het Google Spain arrest. De voorzieningenrechter wijst het verzoek af. De belangrijkste argumenten zijn dat de moord minder dan 10 jaar geleden heeft plaatsgevonden, dat de vrijheidsstraf weliswaar is uitgezet maar de tbs maatregel nog bestaat, en dat eiser niet de indruk wekt te beseffen dat hij vreselijk in het krijt staat bij (de rest van) de samenleving, in het bijzonder de nabestaanden.¹⁷³

De voorzieningenrechter oordeelt het belang van gedaagden bij het uitoefenen van hun recht op vrije meningsuiting zwaarwegender dan het recht van eiser op bescherming van zijn persoonlijke levenssfeer.¹⁷⁴ Het feit dat in deze zaak blijkbaar wél strafrechtelijke persoonsgegevens verwerkt mogen worden op de website van gedaagden houdt mijns inziens verband met het feit dat deze verwerking valt onder de journalistieke exceptie van artikel 3 Wbp.¹⁷⁵

Groningse universiteitskrant¹⁷⁶

Appellant wilde zijn persoonsgegevens verwijderd hebben uit een gepubliceerd artikel in het online-archief van de Universiteitskrant op de website van de Rijksuniversiteit Groningen. Niet geheel duidelijk is of hij zijn verzoek baseerde op het verwijderrecht ex art. 36 Wbp.¹⁷⁷ In ieder geval oordeelt de Afdeling dat de verwerking een journalistiek doel dient en dat derhalve het verwijderrecht in dit geval niet van toepassing is.¹⁷⁸ Maar vervolgens gaat de Afdeling over tot een belangenafweging tussen het recht van appellant op bescherming van zijn persoonsgegevens en zijn privéleven en de belangen van de vrijheid van meningsuiting en de betrouwbaarheid en representativiteit van het archief en concludeert dan dat het College van Bestuur van de Rijksuniversiteit Groningen in redelijkheid het verzoek om verwijdering heeft kunnen afwijzen.¹⁷⁹ Overkleeft-Verburg spreekt in dit verband van 'een materiële correctie van de journalistieke exceptie in artikel 3 Wbp, door het alsnog feitelijk herstellen van het correctierecht van betrokkene in artikel 36 Wbp en de invoering van een belangenafweging in concreto.'¹⁸⁰ Een scherpzinnige observatie en ik ben het met haar eens dat deze uitspraak de rechtszekerheid niet ten goede komt. Want stel dat de belangenafweging in het voordeel van de betrokkene was uitgevallen, schuift de rechter de wettelijk vastgelegde journalistieke exceptie dan opzij?

¹⁷³ Rechtbank Noord-Nederland 1 mei 2015, ECLI:NL:RBNNE:2015:2122, r.o. 4.10.

¹⁷⁴ Rechtbank Noord-Nederland 1 mei 2015, ECLI:NL:RBNNE:2015:2122, r.o. 4.10.

¹⁷⁵ Volgens het Europese Hof van Justitie kunnen verwerkingen worden aangemerkt als journalistieke activiteiten indien zij de bekendmaking aan het publiek van informatie, meningen of ideeën tot doel hebben. Zie HvJ EG 16 december 2008, ECLI:EU:C:2008:727 (*Satamedia*). In het Google Spain arrest bepaalde het Hof van Justitie dat Google zich niet op deze journalistieke exceptie kan beroepen. Zie: HvJ EU 13 mei 2014, ECLI:EU:C:2014:317, r.o. 85 (*Google Spain SL & Google Inc/AEPD & Mario Costeja Gonzalez*).

¹⁷⁶ ABRvS 8 september 2010, ECLI:NL:RVS:2010:BN6172, JB 2010/233 m.nt. Overkleeft-Verburg (*Groningse universiteitskrant*).

¹⁷⁷ Zie r.o. 2.4: hij verzocht het college de verwerking van zijn persoonsgegevens te bezien in het licht van enige bepalingen in de Wbp, van de richtlijn 95/46/EG en artikel 8 van het EVRM en wegens strijdigheid met deze bepalingen te beëindigen.

¹⁷⁸ ABRvS 8 september 2010, ECLI:NL:RVS:2010:BN6172, r.o. 2.4.2.

¹⁷⁹ ABRvS 8 september 2010, ECLI:NL:RVS:2010:BN6172, r.o. 2.6.1.

¹⁸⁰ Zie de noot van Overkleeft-Verburg bij deze uitspraak.

3 De kenmerken van het vergeetrecht onder de AVG

3.1 De plaats van het vergeetrecht onder de AVG

De Commissie benoemde in 2012 in haar voorstel voor de nieuwe AVG expliciet het recht om vergeten te worden als nadere uitwerking en invulling van het recht van uitwissing in de richtlijn.¹⁸¹ In de Nederlandstalige tekst van de verordening is het vergeetrecht in artikel 17 omschreven als ‘het recht op gegevenswissing (‘recht op vergetelheid’). Kort gezegd bepaalt het artikel dat de betrokkene het recht heeft om in bepaalde gevallen van de verwerkingsverantwoordelijke wissing van hem betreffende persoonsgegevens te verkrijgen. Het betreft hier overigens een algemeen vergeetrecht, dat wil zeggen niet specifiek gericht op internet. De verordening onderkent daarnaast in artikel 21 een recht van bezwaar, gebaseerd op het verzetsrecht uit de richtlijn.¹⁸² Op de verhouding tussen artikel 17 en 21 ga ik in paragraaf 3.3 nader in. De grondslag van de verordening is artikel 16 VWEU.¹⁸³ Het eerste lid van dit artikel bepaalt dat eenieder recht heeft op bescherming van zijn persoonsgegevens. Daarnaast wijst de preambule erop dat de bescherming van natuurlijke personen bij de verwerking van persoonsgegevens een grondrecht is,¹⁸⁴ met verwijzing naar artikel 8 van het Handvest van de grondrechten van de Europese Unie. De verordening is verbindend in al haar onderdelen en is rechtstreeks toepasselijk in elke lidstaat.¹⁸⁵

3.2 Het doel van het vergeetrecht onder de AVG

De verordening als geheel heeft twee doelen: de bescherming van de grondrechten en de fundamentele vrijheden van natuurlijke personen, in het bijzonder hun recht op de bescherming van persoonsgegevens, en het waarborgen van het vrije verkeer van persoonsgegevens in de Unie.¹⁸⁶ Als het gaat om het vergeetrecht op internet dan ligt het voor de hand dat het doel van dit recht aansluit bij het eerste doel van de verordening als geheel. Meer specifiek heeft de Commissie met dit vergeetrecht bedoeld een betere bescherming te bieden voor gebruikers op het internet, met name gebruikers van sociale netwerksites.¹⁸⁷

3.3 De voorwaarden om het vergeetrecht in te roepen

De betrokkene kan het vergeetrecht inroepen wanneer een van de volgende gevallen van toepassing is:¹⁸⁸

- a. de persoonsgegevens zijn niet langer nodig voor het doel waarvoor zij zijn verzameld of verwerkt;
- b. de betrokkene trekt de toestemming in waarop de verwerking berust,¹⁸⁹ en er is geen andere rechtsgrond voor de verwerking;

¹⁸¹ COM(2012)11 def., p. 10.

¹⁸² COM(2012)11 def., p. 10.

¹⁸³ COM(2012)11 def., p. 6.

¹⁸⁴ Overweging nr. 1 AVG.

¹⁸⁵ Artikel 288 VWEU, artikel 99 AVG.

¹⁸⁶ Artikel 1 lid 2 en 3 AVG. Overweging 166 AVG.

¹⁸⁷ *Kamerstukken II* 2014/15, 32761, 72, p. 2.

¹⁸⁸ Artikel 17 lid 1 AVG. Ook in de verordening zijn, net als in de Wbp, uitzonderingen opgenomen op het vergeetrecht. Het betreft o.a. verwerkingen die nodig zijn voor het uitoefenen van het recht op vrijheid van meningsuiting, het nakomen van wettelijke verwerkingsverplichtingen door de verantwoordelijke en archivering in het algemeen belang (artikel 17 lid 3 AVG). Verder kan het vergeetrecht worden beperkt in bepaalde situaties (artikel 23 AVG). Tot slot kan het vergeetrecht niet worden ingeroepen t.a.v. gegevensverwerkingen waarbij de verordening als geheel niet van toepassing is (artikel 2 lid 2 AVG). Deze uitzonderingen laat ik in het kader van deze scriptie verder buiten beschouwing.

¹⁸⁹ Het gaat hier om toestemming die de betrokkene heeft gegeven voor de verwerking van zijn persoonsgegevens voor een of meer specifieke doelen (artikel 6 lid 1 sub a AVG) of toestemming voor de

- c. de betrokkene maakt overeenkomstig artikel 21, lid 1, bezwaar tegen de verwerking, en er zijn geen prevalerende dwingende gerechtvaardigde gronden voor de verwerking, of de betrokkene maakt bezwaar tegen de verwerking overeenkomstig artikel 21, lid 2;
- d. de persoonsgegevens zijn onrechtmatig verwerkt;
- e. de persoonsgegevens moeten worden gewist om te voldoen aan een in het Unierecht of het lidstatelijke recht neergelegde wettelijke verplichting die op de verwerkingsverantwoordelijke rust;
- f. de persoonsgegevens zijn verzameld in verband met een aanbod van diensten van de informatiemaatschappij aan een kind.

Ad a

Dit houdt verband met het doelbindingsvereiste. Persoonsgegevens moeten voor welbepaalde, uitdrukkelijk omschreven en gerechtvaardigde doeleinden worden verzameld en mogen niet op een met die doeleinden onverenigbare wijze worden verwerkt.¹⁹⁰ De verantwoordelijke stelt het doel van de gegevensverwerking vast.¹⁹¹

Ad b

Toestemming wordt door de AVG in artikel 4 sub 11 gedefinieerd als ‘elke vrije, specifieke, geïnformeerde en ondubbelzinnige wilsuiting waarmee de betrokkene door middel van een verklaring of een ondubbelzinnige actieve handeling hem betreffende verwerking van persoonsgegevens aanvaardt’.¹⁹²

Ad c

Artikel 21 lid 1 bepaalt kort gezegd dat de betrokkene vanwege met zijn specifieke situatie verband houdende redenen het recht heeft bezwaar te maken tegen verwerking van zijn persoonsgegevens op basis van artikel 6 lid 1 onder e of f met inbegrip van profilering op basis van die bepalingen. Dit recht is vergelijkbaar met het huidige verzetsrecht. Artikel 6 lid 1 onder e en f AVG komt, met enkele hierna te bespreken wijzigingen, overeen met artikel 8 onder e en f Wbp. Het tweede lid van artikel 21 betreft bezwaar tegen verwerking van persoonsgegevens voor direct marketing. Het recht van bezwaar is dus één van de alternatieve gronden geworden voor het invoeren van het verweethrecht.

Ad d

Deze grond is vergelijkbaar met de restgrondslag ‘anderszins in strijd met een wettelijk voorschrift worden verwerkt’ in artikel 36 lid 1 van de Wbp.

Ad e

In het huidige Nederlandse recht bestaat, naast de Wbp, wetgeving op basis waarvan de verantwoordelijke in bepaalde situaties een plicht tot gegevenswissing heeft.¹⁹³ Het betreft meestal wissing uit registraties die een niet openbaar karakter hebben.

verwerking van bijzondere persoonsgegevens zoals seksuele geaardheid, ras of politieke opvattingen (artikel 9 lid 2 sub a AVG).

¹⁹⁰ artikel 5 lid 1 sub b AVG.

¹⁹¹ Artikel 4 sub 7 AVG.

¹⁹² Deze definitie van toestemming komt grotendeels overeen met de huidige definitie in artikel 1 Wbp: ‘elke vrije, specifieke en op informatie berustende wilsuiting waarmee de betrokkene aanvaardt dat hem betreffende persoonsgegevens worden verwerkt’. De drie voorwaarden die in het Nederlandse recht worden gesteld (zie *Kamerstukken II 1997/98, 25892, 3, p. 65*) komen ook terug in de AVG definitie, namelijk 1. daadwerkelijk geuite wilsvrijheid (‘vrije’), 2. concrete wilsuiting (‘specifieke’) en 3. informed consent (‘geïnformeerde’ c.q. ‘op informatie berustend’).

¹⁹³ Bijvoorbeeld artikel 31a lid 5 Algemene wet erkenning EU-beroepskwalificaties, artikel 2.57 Wet Basisregistratie Personen en artikel 7.1.4.5 Jeugdwet.

Ad f

Dit betreft gevallen waarbij een rechtstreeks aanbod van diensten van de informatiemaatschappij aan een kind plaatsvindt.¹⁹⁴ Diensten van de informatiemaatschappij zijn diensten 'die gewoonlijk tegen vergoeding, langs elektronische weg, op afstand en op individueel verzoek van een afnemer van diensten worden verricht'.¹⁹⁵ Kort gezegd dus online diensten. Het hoeft niet persé om betaalde diensten te gaan. Het kan ook gaan om gratis diensten zoals het verschaffen van instrumenten voor het opzoeken en ophalen van en het toegang krijgen tot gegevens alsook diensten voor het doorgeven van informatie via een communicatienetwerk, voor het verschaffen van toegang tot een communicatienetwerk of het toegankelijk maken van informatie die verstrekt is door een afnemer van een dienst.¹⁹⁶ Bekende voorbeelden zijn sociale media als Facebook, LinkedIn, Instagram, Snapchat enzovoort. Betrokkene heeft in dit verband een vergeetrecht wanneer hij toestemming heeft gegeven als kind en hij zijn persoonsgegevens later weer wil verwijderen (ook als betrokkene geen kind meer is), met name van het internet.¹⁹⁷

3.4 De procedure om het vergeetrecht in te roepen

3.4.1 Verwijderverzoek aan verantwoordelijke

De procedure om het vergeetrecht in te roepen is in de verordening geregeld in artikel 12 lid 3, 4 en 5. De verwerkingsverantwoordelijke moet daartoe de middelen verstrekken. Dit moeten in ieder geval schriftelijke middelen of, indien dit passend is, elektronische middelen zijn.¹⁹⁸ Met name als het gaat om persoonsgegevens die langs elektronische weg zijn verwerkt moet er de mogelijkheid zijn verzoeken elektronisch in te dienen.¹⁹⁹ De verantwoordelijke moet de betrokkene kunnen identificeren.²⁰⁰ Uiterlijk binnen een maand moet de verwerkingsverantwoordelijke aan de betrokkene mededelen wat voor gevolg aan het verzoek is gegeven. Deze termijn kan worden verlengd met twee maanden, afhankelijk van de complexiteit en het aantal verzoeken.²⁰¹ Uiterlijk binnen een maand na ontvangst van het verzoek moet betrokkene in kennis worden gesteld van een eventuele verlenging.²⁰² Als de betrokkene zijn verzoek elektronisch indient, krijgt hij indien mogelijk elektronisch antwoord, tenzij de betrokkene verzoekt op een andere wijze geïnformeerd te worden.²⁰³ Als de verwerkingsverantwoordelijke het vergeetverzoek niet inwilligt dan dit moet zo snel mogelijk, maar uiterlijk binnen een maand na ontvangst van het verzoek aan de betrokkene gemotiveerd worden medegedeeld. Daarbij moet de betrokkene worden geïnformeerd over de mogelijkheid om een klacht bij de toezichthouder in te dienen en om beroep bij de rechter in te

¹⁹⁴ Als het gaat om toestemming in verband met een rechtstreeks aanbod van diensten van de informatiemaatschappij aan een kind, is de verwerking van persoonsgegevens van een kind rechtmatig wanneer het kind ten minste 16 jaar is. Wanneer het kind jonger is dan 16 jaar is zulke verwerking slechts rechtmatig met toestemming of machtiging tot toestemming door de persoon die de ouderlijke verantwoordelijkheid voor het kind draagt. De lidstaten kunnen bij wet voorzien in een lagere leeftijd, op voorwaarde dat die leeftijd niet onder 13 jaar ligt. E.e.a. volgt uit artikel 8 lid 1 AVG.

¹⁹⁵ Art. 8 lid 1 AVG jo art. 4 sub 25 AVG jo art. 1 lid 1 sub b Richtlijn (EU) 2015/1535 van het Europees parlement en de Raad van 9 september 2015 betreffende een informatieprocedure op het gebied van technische voorschriften en regels betreffende de diensten van de informatiemaatschappij (codificatie) (*PbEU* 2015, L 241/1).

¹⁹⁶ Richtlijn 2000/31/EG van het Europees Parlement en de Raad van 8 juni 2000 betreffende bepaalde juridische aspecten van de diensten van de informatiemaatschappij, met name de elektronische handel, in de interne markt ("Richtlijn inzake elektronische handel") (*PbEU* 2000, L 178), overweging 18.

¹⁹⁷ Overweging 65 AVG.

¹⁹⁸ Artikel 12 lid 1 AVG.

¹⁹⁹ Overweging 59 AVG.

²⁰⁰ Artikel 12 lid 2 en lid 6 AVG.

²⁰¹ Artikel 12 lid 3 AVG.

²⁰² Artikel 12 lid 3 AVG.

²⁰³ Artikel 12 lid 3 AVG.

stellen.²⁰⁴ Als de verantwoordelijke het vergeetverzoek inwilligt, moet hij iedere ontvanger aan wie de persoonsgegevens zijn verstrekt hierover informeren, tenzij dit onmogelijk blijkt of onevenredige inspanning vergt. Desgevraagd geeft de verantwoordelijke de betrokkene informatie over deze ontvangers.²⁰⁵ In principe mag een verantwoordelijke voor het treffen van de maatregelen om aan een verwijderverzoek te voldoen geen kosten in rekening brengen. Dit is anders als de verzoeken ongegrond of buitensporig zijn, vooral bij herhaalde verzoeken. In dat geval mag de verantwoordelijke een redelijke vergoeding vragen of het vergeetverzoek weigeren.²⁰⁶ De verantwoordelijke moet de ongegrondheid of buitensporigheid van het verzoek aantonen.²⁰⁷ Bovenstaande procedure geldt ook voor het indienen van bezwaar ex artikel 21 AVG.²⁰⁸

3.4.2 Procedure bij de toezichthoudende autoriteit

De betrokkene kan zich ook wenden tot de toezichthouder.²⁰⁹ De toezichthouder is bevoegd wissing van persoonsgegevens van de verantwoordelijke op grond van artikel 17 AVG te gelasten.²¹⁰ Dit zal dan naar aanleiding van een klacht van betrokkene moeten gebeuren.²¹¹ Op basis van die klacht onderzoekt de toezichthouder de inhoud 'in de mate waarin dat gepast is' en laat zij de betrokkene binnen een redelijke termijn de voortgang en het resultaat weten.²¹² De indiening van klachten moet door de toezichthouder gefaciliteerd worden met een klachtenformulier dat ook elektronisch kan worden ingevuld.²¹³ Daarnaast kan betrokkene een beroep doen op een eventuele geschillenbeslechtsingsregeling op grond van een door de toezichthouder goedgekeurde gedragscode.²¹⁴

3.4.4 Rechterlijke procedure

De betrokkene kan een rechterlijke procedure instellen tegen de verantwoordelijke als hij vindt dat de verwerking van zijn persoonsgegevens niet voldoet aan de verordening.²¹⁵ In het kader van het vergeetrecht laat de AVG in het midden of betrokkene, alvorens naar de rechter te stappen, eerst een verwijderverzoek moet indienen bij de verantwoordelijke. Dit laatste lijkt mij wel voor de hand liggen. Betrokkene hoeft, voor het starten van een rechterlijke procedure, niet eerst een klacht in te dienen bij de toezichthouder.²¹⁶ Betrokkene kan de procedure instellen bij de gerechten van de lidstaat waar de verantwoordelijke een vestiging heeft. Hij kan de procedure ook instellen bij de gerechten van de lidstaat waar hij gewoonlijk verblijft, tenzij de verantwoordelijke een overheidsinstantie is van een lidstaat die optreedt in de uitoefening van het overheidsgezag.²¹⁷ Betrokkene kan ook tegen de toezichthouder een rechterlijke procedure starten als zijn klacht niet wordt behandeld of gedurende ten minste drie maanden onbehandeld blijft.²¹⁸ Daarnaast is het mogelijk voor iedere natuurlijke persoon of rechtspersoon om tegen een hem betreffend juridisch

²⁰⁴ Artikel 12 lid 4 AVG.

²⁰⁵ Artikel 19 AVG.

²⁰⁶ Artikel 12 lid 5 sub a en b AVG.

²⁰⁷ Artikel 12 lid 5 AVG.

²⁰⁸ Artikel 12 AVG.

²⁰⁹ Dit is de toezichthouder met name in de lidstaat waar betrokkene gewoonlijk verblijft, zijn werkplek heeft of waar de beweerde inbreuk is begaan. Zie artikel 77 lid 1 AVG. In Nederland is dat het College Bescherming Persoonsgegevens.

²¹⁰ Artikel 58 lid 2 sub g AVG.

²¹¹ Artikel 77 AVG.

²¹² Artikel 57 lid 1 sub f AVG.

²¹³ Artikel 57 lid 2 AVG.

²¹⁴ Artikel 40 lid 2 sub f en k en lid 5 AVG.

²¹⁵ Artikel 79 lid 1 AVG.

²¹⁶ Artikel 79 lid 1 AVG.

²¹⁷ Artikel 79 lid 2 AVG.

²¹⁸ Artikel 78 lid 2 AVG.

bindend besluit van een toezichthoudende autoriteit een rechterlijke procedure in te stellen.²¹⁹ Ik neem aan dat de maatregel van de toezichthouder om ex artikel 58 lid 2 sub g AVG van de verantwoordelijke wissing van persoonsgegevens te gelasten moet worden aangemerkt als zo'n juridisch bindend besluit. Lid 4 van dat artikel bepaalt namelijk dat het mogelijk moet zijn een voorziening in rechte in te stellen ten aanzien van de uitoefening van de bevoegdheden die ex artikel 58 aan de toezichthouder worden verleend. Tot slot kan betrokkene een orgaan, organisatie of vereniging die als doel heeft het openbare belang te dienen en dat of die actief is op het gebied van de bescherming van de rechten en vrijheden van de betrokkene in verband met de bescherming van diens persoonsgegevens, opdracht geven namens hem een klacht in te dienen of een rechterlijke procedure in te stellen, indien het lidstatelijke recht daarin voorziet.²²⁰ Lidstaten kunnen bepalen dat deze organisaties dit ook op eigen initiatief kunnen doen.²²¹ De concept Uitvoeringswet Algemene verordening gegevensbescherming²²² bevat (nog) geen nationale bepaling op dit punt. Naar mijn mening moet die er wel komen. Gespecialiseerde organisaties op het gebied van bescherming van persoonsgegevens kunnen specifieke inhoudelijke en procesrechtelijke deskundigheid bieden. Onder het huidige Nederlandse recht zijn bestaande privaat- en publiekrechtelijke rechtspersonen bevoegd om als *partij* in een civielrechtelijke procedure op te treden.²²³ Daarnaast kan een stichting of vereniging met volledige rechtsbevoegdheid een rechtsvordering instellen die strekt tot bescherming van gelijksoortige belangen van andere personen, voor zover zij deze belangen ingevolge haar statuten behartigt.²²⁴ Echter, in het huidige Nederlandse recht gaat het hier om collectieve actie²²⁵ en daarvan zal in individuele casusposities omtrent het vergeetrecht niet snel sprake zijn.

²¹⁹ Artikel 78 lid 1 AVG.

²²⁰ Artikel 80 lid 1 AVG.

²²¹ Artikel 80 lid 2 AVG.

²²² Zie <https://www.internetconsultatie.nl/uitvoeringswetavg>.

²²³ Asser/Van Schaick 2 2016/30.

²²⁴ Art. 3:305a BW en 3:305b BW.

²²⁵ *Kamerstukken II* 1991/92, 22486, 3, p. 21-22 en 28.

4. Vergelijking vergeetrecht richtlijn/Wbp met verordening

4.1 Plaats in het recht

De grondslag van de richtlijn en de AVG is verschillend. De richtlijn is gebaseerd op de harmonisatie van wetgeving om de doeleinden van de interne markt te realiseren. De bescherming van de persoonlijke levenssfeer is in dat opzicht een randvoorwaarde om de interne markt goed te laten werken. Europa zag de economische voordelen van de elektronische snelweg en de richtlijn was noodzakelijk om het vertrouwen van de consument te behouden wanneer hij zich op die snelweg zou begeven.²²⁶ Ook De Jong constateert dat de rechtsgrondslag van de richtlijn uitsluitend aan de interne markt is gerelateerd.²²⁷ De verordening daarentegen vindt haar basis in het VWEU en in het Handvest van de grondrechten van de Europese Unie opgenomen grondrecht op bescherming van persoonsgegevens. Dit Handvest bestond in 1995 nog niet.²²⁸ Je ziet dus meer bewustwording in het Europese denken over bescherming van persoonsgegevens. Van de realisatie van de interne markt als grondgedachte naar de bescherming van persoonsgegevens als grondrecht.

Het materiële toepassingsgebied van de AVG is vrijwel hetzelfde gebleven.²²⁹ Verwerkingen van persoonsgegevens die zijn uitgesloten van de materiële werkingssfeer van de AVG vielen ook al buiten het bereik van de richtlijn en de Wbp.²³⁰ De territoriale werkingssfeer van de AVG is ruimer dan onder de richtlijn. Een voor het vergeetrecht relevante uitbreiding betreft de toepassing van de verordening mede op de niet in de Unie gevestigde verantwoordelijke wanneer de verwerking verband houdt met het aanbieden van goederen of diensten aan deze betrokkenen of het observeren van het gedrag van betrokkenen, voor zover dit gedrag in de Unie plaatsvindt.²³¹ Hiermee krijgt het vergeetrecht op internet een ruimer geografisch bereik.

4.2 Doel van het vergeetrecht

Het doel van het verwijder- en verzetsrecht in de richtlijn is het beschermen van de fundamentele rechten en vrijheden van de persoon, in het bijzonder de persoonlijke levenssfeer. Ook de verordening heeft dit doel, maar daar komt aanvullend meer specifiek de bescherming van persoonsgegevens bij. Meer nog dan de richtlijn heeft de verordening vooral een betere bescherming voor gebruikers op het internet voor ogen, met name gebruikers van sociale netwerksites.

4.3 Voorwaarden om het vergeetrecht in te roepen

Een vergelijking van de voorwaarden om het vergeetrecht op internet in te roepen onder de Wbp en de AVG is weergegeven in de tabel in bijlage 1. Hieronder analyseer ik aan de hand van de tabel de overeenkomsten en verschillen.

Onjuiste of onvolledige persoonsgegevens

De eerste twee huidige Wbp-gronden, feitelijk onjuiste persoonsgegevens en persoonsgegevens die ten behoeve van het doel van de verwerking onvolledig zijn, komen niet terug in artikel 17 AVG. Deze twee voorwaarden zijn in de verordening verhuisd naar artikel 16 AVG waarin het recht van rectificatie van onjuiste of onvolledige persoonsgegevens is geformuleerd. Dit betekent volgens mij echter niet dat onjuiste of onvolledige persoonsgegevens op het internet onder de AVG slechts gerectificeerd en niet verwijderd kunnen worden. Ik meen dat in dit geval toch een verwijderrecht

²²⁶ *Kamerstukken II 1997/98*, 25892, 3, p. 3.

²²⁷ De Jong 2015, p. 7.

²²⁸ Het Handvest dateert van 7 december 2000.

²²⁹ De Jong 2015, p. 9; De Vries & Goudsmit 2016, p. 1555; Zwenne & Mommers 2016, p. 184.

²³⁰ Artikel 3 lid 2 richtlijn; artikel 2 lid 2 en artikel 3 Wbp; artikel 2 lid 2 AVG.

²³¹ Artikel 3 lid 2 AVG.

geconstrueerd kan worden op grond van onrechtmatige gegevensverwerking.²³² De in de verordening opgenomen beginselen van verwerking van persoonsgegevens vereisen namelijk dat de gegevens juist zijn en als dat niet het geval is, dat deze moeten kunnen worden gewist.²³³

Persoonsgegevens niet ter zake dienend <-> niet langer nodig ten behoeve van doel verwerking

Het niet ter zake dienend zijn van de persoonsgegevens lijkt op het eerste gezicht geen voorwaarde (meer) in het nieuwe vergeetrecht. Echter, ook deze grond blijft naar mijn mening bestaan in de AVG in het kader van de in artikel 5 genoemde beginselen van verwerking van persoonsgegevens. Die bepalen onder andere dat persoonsgegevens ter zake dienend moeten zijn en beperkt tot wat noodzakelijk is voor de doeleinden waarvoor zij worden verwerkt.²³⁴ In zoverre dus geen wijziging ten opzichte van het oude recht en de jurisprudentie onder het oude recht blijft daarmee ook onder de AVG van betekenis.²³⁵ Het doelbindingsvereiste is onder het huidige recht ook van toepassing.²³⁶ Dus ook op dit punt is de AVG geen vernieuwing.

Verwerking anderszins in strijd met wettelijk voorschrift <-> onrechtmatig verwerkt

In het huidige recht is 'anderszins in strijd met een wettelijk voorschrift' een restgrondslag. In de AVG gaat het in dit verband om de beginselen en regels voor een rechtmatige verwerking van persoonsgegevens zoals opgenomen in hoofdstuk II. Ook binnen de AVG is ruimte voor Nederland om in dit kader sectorale wetgeving te handhaven of in te voeren.²³⁷ Een specifiek verschil tussen de AVG en de richtlijn/Wbp in het kader van het vergeetrecht op internet is het wettelijke voorschrift dat een rol speelt in de zoekmachinejurisprudentie, namelijk artikel 7 sub f van de richtlijn (artikel 8 sub f Wbp). In de AVG is dit artikel aangepast. Het nieuwe artikel 6 lid 1 sub f AVG bepaalt dat de verwerking rechtmatig is als die noodzakelijk is voor de behartiging van de belangen van de verantwoordelijke of van een derde, behalve wanneer de belangen of de grondrechten en de fundamentele vrijheden van de betrokkene die tot bescherming van persoonsgegevens nopen, zwaarder wegen dan die belangen, met name wanneer de betrokkene een kind is. Het verschil zit hem specifiek in het laatste zinsdeel over het kind. Volgens de AVG hebben kinderen recht op specifieke bescherming wat betreft hun persoonsgegevens, omdat zij zich minder bewust zijn van de risico's en gevolgen van de verwerking van hun gegevens.²³⁸ Op zich is de bescherming van kinderen in dit verband toe te juichen. Maar de toevoeging 'met name wanneer de betrokkene een kind is'²³⁹ doet in het kader van het vergeetrecht op internet mijns inziens wel afbreuk aan de rechten van volwassen betrokkenen. Het wekt de suggestie dat het vergeetrecht in verbinding met dit artikel

²³² Artikel 17 lid 1 sub d AVG.

²³³ Artikel 5 lid 1 sub d AVG.

²³⁴ artikel 5 lid 1 sub c AVG.

²³⁵ De Vries & Goudsmit wijzen er in dit verband op dat nationale rechters zullen blijven terugvallen op nationale jurisprudentie om de open normen van de AVG uit te leggen gezien het feit dat het aantal uitspraken van het Hof van Justitie EU nog steeds beperkt is, afgezet tegen de vele open normen. Zie De Vries & Goudsmit 2016, p. 1556.

De Verordening

²³⁶ Artikel 7 en artikel 9 Wbp.

²³⁷ Artikel 6 lid 2 AVG.

²³⁸ Overweging 38, 58, 65, 71 en 75 AVG.

²³⁹ In het concept artikel 17 AVG van de Commissie luidde het eerste lid als volgt: 'De betrokkene heeft er recht op dat de voor de verwerking verantwoordelijke ervoor zorgt dat hem betreffende gegevens worden gewist en de verdere verspreiding van dergelijke gegevens achterwege blijft, met name waar het gaat om persoonsgegevens die door de betrokkene als kind beschikbaar zijn gesteld, wanneer een van de volgende gronden van toepassing is: (...)'. De zinsnede 'met name waar het gaat om persoonsgegevens die door de betrokkene als kind beschikbaar zijn gesteld' werd door een amendement van het Europees Parlement geschrapt. Via de achterdeur van artikel 6 lid 1 sub f AVG komt dit onderwerp echter toch weer om de hoek kijken.

vooral bedoeld is om kinderen te beschermen.²⁴⁰ In situaties dat betrokkene geen kind is zal de AVG met deze specifieke formulering in zijn nadeel zijn. Artikel 6 en 17 AVG bieden in dit verband geen nationale ruimte. Hierbij merk ik nog op dat het Europees Parlement in een amendement op het door de Commissie voorgestelde artikel 6 lid 1 sub f AVG het zinsdeel 'met name wanneer betrokkene een kind is' had doorgehaald.²⁴¹ Ook de door de Commissie voorgestelde overweging in de preambule waarin zij benadrukt dat het vergeetrecht specifiek relevant is wanneer het kinderen betreft, werd door het Europees Parlement in een amendement doorgehaald.²⁴² Beide amendementen hebben echter de uiteindelijke verordening niet gehaald.

Betrokkene trekt toestemming in waarop de verwerking berust

Artikel 5 lid 2 Wbp bepaalt dat een toestemming door de betrokkene of zijn wettelijk vertegenwoordiger altijd kan worden ingetrokken. Dit heeft geen consequenties voor gegevensverwerkingen die vóór het moment van intrekking hebben plaatsgevonden.²⁴³ Ook onder de AVG geldt dat het intrekken van de toestemming de rechtmatigheid van de verwerking op basis van de toestemming vóór de intrekking onverlet laat.²⁴⁴ De AVG lijkt nu een verwijderrecht te creëren op basis van ingetrokken toestemming dat er in het huidige Nederlandse recht niet is. Maar het lijkt me dat onder het huidige recht een ingetrokken toestemming leidt tot de situatie dat de gegevensverwerking vanaf dat moment niet meer rechtmatig is. En dan is ook in het huidige recht een verwijderrecht te construeren op basis van de restgrondslag 'strijd met een wettelijk voorschrift'.²⁴⁵ In zoverre zie ik dus geen verschillen tussen het huidige en het nieuwe recht.

Betrokkene tekent verzet aan <-> maakt bezwaar

Het recht van bezwaar in de AVG is vergelijkbaar met het verzetsrecht in de richtlijn. Er zijn wel enkele verschillen. Het eerste verschil is reeds besproken en betreft de 'kind bepaling' in artikel 6 lid 1 sub f AVG. Het tweede verschil is dat de AVG spreekt van bezwaar 'vanwege met zijn specifieke situatie verband houdende redenen'. Het huidige verzetsrecht spreekt van verzet 'in verband met zijn bijzondere persoonlijke omstandigheden'. Zowel de verzets- als de bezwaarbepaling blijven op dit punt vaag. Het derde verschil betreft de toevoeging in de AVG van de mogelijkheid van bezwaar tegen profilering op basis van artikel 6 lid 1 sub e en f. De AVG definieert profilering als 'elke vorm van geautomatiseerde verwerking van persoonsgegevens waarbij aan de hand van persoonsgegevens bepaalde persoonlijke aspecten van een natuurlijke persoon worden geëvalueerd, met name met de bedoeling zijn beroepsprestaties, economische situatie, gezondheid, persoonlijke voorkeuren, interesses, betrouwbaarheid, gedrag, locatie of verplaatsingen te analyseren of te voorspellen'.²⁴⁶ Het laatste verschil betreft het recht van de verwerkingsverantwoordelijke om de verwerking niet te staken als dat nodig is voor de instelling, uitoefening of onderbouwing van een rechtsovereenkomst.²⁴⁷

Gegevenswissing nodig om te voldoen aan wettelijke verplichting die rust op verantwoordelijke

Zoals gezegd bestaat in het huidige Nederlandse recht, naast de Wbp, al wetgeving op basis waarvan de verwerkingsverantwoordelijke in bepaalde situaties een plicht tot gegevenswissing heeft.²⁴⁸ In zoverre is deze verwijdergrond in de AVG niet nieuw.

²⁴⁰ Zie ook Zwenne 2012, p. 70.

²⁴¹ A7-0402/2013, amendement 100.

²⁴² A7-0402/2013, amendement 27.

²⁴³ *Kamerstukken II* 1997/98, 25892, 3, p. 67-68.

²⁴⁴ Artikel 7 lid 3 AVG.

²⁴⁵ Artikel 5 lid 2 Wbp jo artikel 8 sub a Wbp.

²⁴⁶ Artikel 4 lid 4 AVG.

²⁴⁷ Artikel 21 lid 1 AVG. Zie ook artikel 17 lid 3 sub e AVG.

²⁴⁸ Zie noot 193.

Persoonsgegevens verzameld in verband met aanbod diensten van informatiemaatschappij aan kind

Dit is een nieuwe grond. De verordening beoogt kinderen extra bescherming te bieden in de online omgeving.²⁴⁹ Betrokkenen moeten het vergeetrecht kunnen invoeren als ze als kind toestemming hebben gegeven en ze hun persoonsgegevens later willen verwijderen, ook als ze geen kind meer zijn, met name van het internet.²⁵⁰ De vraag is of dit materieel nu werkelijk een ander effect heeft dan die van de ingetrokken toestemming, maar duidelijk is dat Europa een signaal heeft willen afgeven als het gaat om de bescherming van kinderen die actief zijn op internet.

4.4 Procedures om het vergeetrecht in te roepen

In de tabel in bijlage 2 zijn de procedures om het vergeetrecht in te roepen onder de richtlijn en de AVG samengevat. Hierna volgt aan de hand van de tabel een analyse van de verschillen.

Verwijderverzoek aan verantwoordelijke

Zowel onder de Wbp als onder de verordening dient betrokkene het verwijderverzoek in bij de verantwoordelijke. De reactietermijn voor de verantwoordelijke is onder beide regelingen een maand met dien verstande dat onder de AVG de mogelijkheid bestaat van verlenging met nog eens twee maanden. Onder beide regelingen moet een weigering om aan het verzoek te voldoen gemotiveerd worden. De verantwoordelijke moet onder de Wbp ervoor zorgen dat de verwijdering (als hij daartoe beslist) zo spoedig mogelijk wordt uitgevoerd. Onder de verordening is dat 'zonder onredelijke vertraging'. Onduidelijk blijft hoe lang dit in de praktijk is. Zowel de Wbp als de verordening vereisen dat de verantwoordelijke de identiteit van de verzoeker vaststelt. De manier waarop dat gebeurt staat in beide regelingen niet op voorhand vast. De Wbp laat dit afhangen van de aard van de registratie en het belang van betrokkene. De AVG stelt dat de identiteit van betrokkene ook digitaal moet worden vastgesteld, bijvoorbeeld aan de hand van dezelfde gegevens die hij gebruikt om zich aan te melden op de door de verwerker van de gegevens aangeboden onlinedienst.²⁵¹ Onder de Wbp moet bij minderjarigen onder de 16 en bij onder curatele gestelden het verwijderverzoek worden gedaan door hun wettelijke vertegenwoordigers. In de AVG ontbreekt een dergelijke bepaling. Blijkbaar hebben zij onder de verordening geen toestemming of machtiging nodig van hun wettelijke vertegenwoordiger om een vergeetverzoek in te dienen.²⁵² Voor toegang tot onlinediensten voor kinderen onder de 16 bepaalt de verordening wél expliciet dat toestemming of machtiging door de ouderlijke verantwoordelijke is vereist.²⁵³

Nieuw in de AVG is de bepaling dat de verantwoordelijke die persoonsgegevens openbaar heeft gemaakt maatregelen neemt om verantwoordelijken die de persoonsgegevens verwerken, te melden dat betrokkene de verantwoordelijken heeft verzocht iedere koppeling naar, of kopie of reproductie van die persoonsgegevens te wissen.²⁵⁴ Bij openbaar maken moet o.a. worden gedacht aan publicatie op het internet, bijvoorbeeld via een sociale netwerksite.²⁵⁵ De vraag is wel hoe realistisch deze bepaling is gezien de feitelijke onbeheersbaarheid van verspreiding van gegevens op het internet.²⁵⁶

²⁴⁹ Overweging 38, 58 en 65 AVG.

²⁵⁰ Overweging 65 AVG.

²⁵¹ Overweging 57 AVG.

²⁵² De Nederlandse Uitvoeringswet Algemene Verordening Gegevensbescherming die op 9 december 2016 ter consultatie op internet is gepubliceerd, biedt op dit punt weinig duidelijkheid. De MvT geeft in dit verband slechts aan dat de rechten van betrokkene rechtstreeks worden ontleend aan de verordening en dat de huidige nationale bepalingen met betrekking tot de rechten van betrokkene in de Wbp kunnen worden geschrapt.

²⁵³ Artikel 8 lid 1 AVG.

²⁵⁴ Artikel 17 lid 2 AVG.

²⁵⁵ Van der Sloot 2012, p. 254; De Jong 2015, p. 11.

²⁵⁶ *Kamerstukken I* 2013/14, 33169, Q, p. 4.

Zowel onder de Wbp als onder de AVG stelt de verantwoordelijke iedere ontvanger aan wie persoonsgegevens zijn verstrekt in kennis van wisseling van persoonsgegevens, tenzij onmogelijk of onevenredig veel inspanning. Ook de Wbp-bepaling waarin verantwoordelijke de betrokkene informatie verstrekt over de ontvangers blijft gehandhaafd in de AVG.

Verzet <-> Bezwaar

Zowel onder de Wbp als onder de AVG wordt verzet aangetekend respectievelijk bezwaar ingediend bij de verantwoordelijke. Onder de Wbp is dit vormvrij, onder de AVG moet verantwoordelijke hiertoe voorzien in procedures en mechanismen, waaronder ook middelen om verzoeken elektronisch in te dienen. Evenals bij een verwijderverzoek is de reactietermijn voor de verantwoordelijke onder beide regelingen een maand met dien verstande dat onder de AVG de termijn met nog eens twee maanden kan worden verlengd. Onder de Wbp moet de verantwoordelijke bij gerechtvaardigd verzet direct de verwerking beëindigen. Onder de verordening is dat 'zonder onredelijke vertraging'. Onder de Wbp mag de verantwoordelijke een kostenvergoeding vragen voor de behandeling die betrokkene terug krijgt bij gegrond verzet. Onder de AVG is bezwaar voor de betrokkene kosteloos, tenzij de verzoeken ongegrond of buitensporig zijn, met name vanwege hun repetitieve karakter.

Rechterlijke procedure

Onder de Wbp doet de belanghebbende een schriftelijk verzoek aan de rechtbank waarin de verantwoordelijke wordt bevolen alsnog het verwijder- dan wel het verzetsverzoek te honoreren. Onder de AVG kan betrokkene een procedure instellen bij gerechten van de lidstaat waar de verantwoordelijke een vestiging heeft, maar kan hij de procedure ook instellen bij gerechten van de lidstaat waar betrokkene gewoonlijk verblijft.²⁵⁷ De AVG biedt dus meer mogelijkheden voor het instellen van een rechterlijke procedure. Overigens staat de huidige verzoekschriftprocedure niet alleen open voor betrokkene, maar voor alle belanghebbenden die op willen komen tegen een beslissing van de verantwoordelijke. Onder de AVG lijkt de rechterlijke procedure op het eerste gezicht alleen voor betrokkene mogelijk te zijn, maar de Nederlandse concept Uitvoeringswet AVG handhaaft de verzoekschriftprocedure door belanghebbende.²⁵⁸

De AVG bepaalt dat betrokkene zich kan laten vertegenwoordigen door een orgaan of organisatie bij het indienen van een klacht of het instellen van een rechterlijke procedure, indien het lidstatelijke recht daarin voorziet.²⁵⁹ Lidstaten kunnen bepalen dat deze organisaties dit ook op eigen initiatief kunnen doen.²⁶⁰ Een dergelijke bepaling ontbreekt in de Wbp. Reeds in paragraaf 3.4.4 betoogde ik de wenselijkheid van het opnemen van deze vertegenwoordigingsmogelijkheid in de Nederlandse wetgeving.

Onder de AVG kan betrokkene tegen een juridisch bindend besluit van een toezichthouder een voorziening in rechte instellen.²⁶¹ Ook kan betrokkene naar de rechter als zijn bij de toezichthouder ingediende klacht niet wordt behandeld of gedurende ten minste drie maanden onbehandeld blijft.²⁶² In het kader van het vergeetrecht lijkt me de vordering van de toezichthouder om persoonsgegevens te wissen zo'n juridisch bindend besluit. Onder de Wbp heeft de toezichthouder

²⁵⁷ Tenzij de verantwoordelijke een overheidsinstantie is. Zie artikel 79 lid 2 AVG.

²⁵⁸ Artikel 33 Uitvoeringswet Algemene verordening gegevensbescherming.

²⁵⁹ Artikel 80 lid 1 AVG.

²⁶⁰ Artikel 80 lid 2 AVG. Zoals ik eerder aangaf bevat de concept Uitvoeringswet Algemene verordening gegevensbescherming (nog) geen bepaling op dit punt.

²⁶¹ Artikel 78 lid 1 AVG.

²⁶² Artikel 78 lid 2 AVG.

(het Cbp dus) deze bevoegdheid niet.²⁶³ Ten aanzien van het materiële vergeetrecht heeft het College puur een bemiddelende of adviserende rol.²⁶⁴ Wel kan het College een last onder bestuursdwang opleggen als de verantwoordelijke zich niet houdt aan de procedurele bepalingen rondom het vergeetrecht.²⁶⁵

Procedure bij de toezichthouder

Het Cbp heeft onder de Wbp ten aanzien van het vergeetrecht materieel gezien dus puur een adviserende of bemiddelende rol. Onder de AVG heeft de toezichthouder daarnaast aanvullende bevoegdheden, waaronder de bevoegdheid wissing van persoonsgegevens van de verantwoordelijke te gelasten, naar aanleiding van een klacht.²⁶⁶

Geschillenbeslechting op grond van gedragscode

Zowel onder de Wbp als onder de AVG kan betrokkene gebruik maken van een geschillenbeslechtingsregeling op grond van een door de toezichthouder goedgekeurde gedragscode.²⁶⁷ Het betreft gedragscodes per sector of sectoren van de samenleving.²⁶⁸ De verbindendheid van de gedragscode kan per sector verschillen. De code kan slechts aanbevelingen bevatten, maar er kan ook sprake zijn van een verenigingsrechtelijke gelding.²⁶⁹ In het kader van het vergeetrecht op internet is het echter nog maar de vraag of specifieke individuele verantwoordelijken (bijvoorbeeld websites van particulieren) zo'n gedragscode hanteren. Het betreft toch vooral collectieve zelfregulering in sectoren als financiële instellingen, zorgverzekeraars en particuliere recherchebureaus.²⁷⁰

4.5 Betekenis van de vervanging van de richtlijn door een verordening

Juridisch betekent de vervanging van de richtlijn voor Nederland dat de Wbp wordt ingetrokken, dat een uitvoeringswet wordt opgesteld en dat een wetgevingsoperatie nodig is om het met de verordening strijdige recht in bijzondere wetten in te trekken.²⁷¹ Het Ministerie van Veiligheid en Justitie is op 9 december 2016 een internetconsultatie gestart inzake de uitvoeringswet.²⁷² Bepalingen van een Europese verordening worden niet in nationale regelingen overgenomen, tenzij daarvoor een bijzondere reden bestaat.²⁷³ Een bijzondere reden kan bijvoorbeeld de omstandigheid zijn dat de verordening een uitdrukkelijke opdracht tot het treffen van uitvoeringsmaatregelen bevat.²⁷⁴ Verder is vaak implementatie van de verordening nog noodzakelijk als het gaat om het in nationale regelgeving opnemen van bepalingen over sanctiëring, rechtsbescherming en aanwijzing van met de uitvoering van de verordening belaste instanties.²⁷⁵ In het kader van het vergeetrecht kan

²⁶³ De vraag kan gesteld worden of Nederland op dit punt de richtlijn juist heeft geïmplementeerd, want artikel 28 lid 3 bepaalt dat de toezichthouder beschikt over effectieve bevoegdheden om in te grijpen, bijvoorbeeld om uitwissing van gegevens te gelasten.

²⁶⁴ Artikel 47 lid 1 Wbp.

²⁶⁵ Art. 66 lid 2 Wbp.

²⁶⁶ Artikel 58 lid 2 sub g AVG jo artikel 77 AVG.

²⁶⁷ Voorbeelden van zo'n gedragscode zijn de Gedragscode Verwerking Persoonsgegevens Financiële Instellingen (voor banken en verzekeraars) en de Gedragscode verwerking persoonsgegevens OV-chipkaart door OV-bedrijven.

²⁶⁸ *Kamerstukken II* 1997/98, 25892, 3, p. 128.

²⁶⁹ *Kamerstukken II* 1997/98, 25892, 3, p. 129.

²⁷⁰ H.H. de Vries, in: *T&C Telecommunicatie- en privacyrecht* 2015, art. 25 Wbp (online, laatst bijgewerkt op 1 april 2015). Zie ook <https://autoriteitpersoonsgegevens.nl/nl/zelf-doen/gedragscodes>.

²⁷¹ *Kamerstukken I* 2011/12, 22112, FI, p. 6.

²⁷² <https://www.internetconsultatie.nl/uitvoeringswetavg>.

²⁷³ Aanwijzing 335 Aanwijzingen voor de regelgeving.

²⁷⁴ Aanwijzing 335 Aanwijzingen voor de regelgeving.

²⁷⁵ Aanwijzing 335 Aanwijzingen voor de regelgeving.

in dit verband worden gedacht aan de implementatie van artikel 83 lid 8 van de AVG inzake de uitoefening door de toezichthoudende autoriteit van haar bevoegdheid om een administratieve geldboete op te leggen. Deze uitoefening moet zijn onderworpen aan passende procedurele waarborgen overeenkomstig het Unierecht en het lidstatelijke recht, waaronder een doeltreffende voorziening in rechte en eerlijke rechtsbedeling.

5. Conclusie

5.1 Probleemstelling

In de voorgaande hoofdstukken heb ik de overeenkomsten en verschillen onderzocht tussen de huidige verwijder- en verzetsrechten in de Wbp en het nieuwe recht om vergeten te worden van de AVG. In dit laatste hoofdstuk kom ik tot de beantwoording van de vraag in de probleemstelling: *biedt de AVG ten aanzien van het vergeetrecht op internet in materieel en procedureel opzicht meer waarborgen voor de rechtspositie van de betrokkene ten opzichte van de huidige situatie onder de Privacyrichtlijn?*

5.2 Veranderingen in materieel opzicht

In materieel opzicht verschilt het nieuwe vergeetrecht op drie punten van de huidige verwijder- en verzetsrechten. Het eerste en naar mijn mening belangrijkste punt betreft een in het kader van het vergeetrecht op internet belangrijk gebleken artikel in de jurisprudentie, te weten artikel 8 sub f Wbp, dat in de AVG is vervangen door artikel 6 lid 1 sub f. Het gaat hier om de situatie waarin voor de vraag of een verwerking rechtmatig is, een belangenafweging plaatsvindt tussen die van de verantwoordelijke of een derde en die van de betrokkene. Onder de AVG speelt in deze belangenafweging mede een rol of betrokkene een kind is; de belangen van betrokkene wegen zwaarder wanneer hij een kind is. Onder de Wbp is dat niet het geval. Ik meen dat dit een verslechtering is van de rechtspositie van volwassen betrokkenen. In situaties dat betrokkene geen kind is zal de AVG met deze specifieke formulering in zijn nadeel zijn. Het Europees Parlement wilde de nadruk op het kind-deel uit artikel 6 lid 1 sub f verwijderd hebben. Daartoe ingediende amendementen hebben echter de uiteindelijke verordening niet gehaald.

Het tweede punt van verschil in materieel opzicht is het nieuwe recht van bezwaar ten opzichte van het huidige recht van verzet. Naar mijn mening is dit verschil in het kader van het vergeetrecht op internet echter niet zo spannend. Zoals ik bij de jurisprudentiebespreking aangaf baseert zowel de Europese als de Nederlandse rechter zijn oordeel over vergeetverzoeken tot nu toe in principe op het verwijderrecht, niet op het verzetsrecht. Ik verwacht dat het nieuwe recht van bezwaar daarin weinig verandering zal brengen, zeker gezien het feit dat de AVG-voorwaarde ‘vanwege met zijn specifieke situatie verband houdende redenen’ in wezen net zo vaag is als de huidige Wbp-voorwaarde ‘in verband met zijn bijzondere persoonlijke omstandigheden’.

Tot slot bevat de AVG een nieuwe bepaling inhoudende dat betrokkenen het vergeetrecht kunnen invoeren als ze als kind toestemming hebben gegeven en ze hun persoonsgegevens later willen verwijderen, ook als ze geen kind meer zijn. Ik meen dat ook deze bepaling minder spannend is. Het gaat in dit verband vooral om zelf geplaatste gegevens op bijvoorbeeld Social media waarbij het meestal zo zal zijn dat de gegevens door betrokkene zelf ook zijn te verwijderen.

5.3 Veranderingen in procedureel opzicht

Wat de procedurele kant betreft is de AVG aanmerkelijk uitgebreider dan de Wbp. Het is duidelijk dat de AVG meer procedurele waarborgen aan betrokkenen wil bieden, ook inzake het vergeetrecht. Zo kan onder de AVG, in tegenstelling tot de Wbp, de reactietermijn van de verantwoordelijke op een vergeetverzoek met twee maanden worden verlengd. Enerzijds lijkt dit wellicht nadelig voor betrokkene. Hij moet immers langer wachten. Anderzijds kan dit tot zorgvuldiger besluitvorming leiden. Daarnaast wordt van verantwoordelijken onder de AVG meer actie gevraagd, soms verplicht. Bijvoorbeeld het op de hoogte stellen van andere verantwoordelijken van een vergeetverzoek en het voorzien in procedures en mechanismen om vergeetverzoeken elektronisch in te dienen. Ook qua rechtsbescherming zijn onder de AVG meer mogelijkheden. Zo is het voor betrokkene niet alleen mogelijk om bij de Nederlandse rechter een procedure in te stellen, maar ook bij gerechten van de

lidstaat waar de verantwoordelijke een vestiging heeft. Het lijkt me overigens in de praktijk voor een Nederlandse betrokkene wel praktischer om in Nederland te procederen. Daarnaast kan betrokkene zich laten vertegenwoordigen door een orgaan of organisatie bij het indienen van een klacht of het instellen van een rechterlijke procedure, indien het lidstatelijke recht daarin voorziet. Lidstaten kunnen bepalen dat deze organisaties dit ook op eigen initiatief kunnen doen. Het Nederlandse recht voorziet hier momenteel niet in. Ik acht het wel wenselijk deze vertegenwoordigingsmogelijkheid op te nemen in de Nederlandse wetgeving.

Tot slot bevat de AVG ten aanzien van de toezichthouder meer procedurele bepalingen. De toezichthouder heeft onder de Wbp ten aanzien van het vergeetrecht puur een adviserende of bemiddelende rol. Onder de AVG kan de toezichthouder ook wissing van persoonsgegevens gelasten. Verder kan betrokkene tegen een juridisch bindend besluit van een toezichthouder, zoals het besluit om wissing van persoonsgegevens te gelasten, een rechterlijke procedure instellen. Ook kan betrokkene naar de rechter als een bij de toezichthouder ingediende klacht niet wordt behandeld of gedurende ten minste drie maanden onbehandeld blijft.

5.4 Conclusie

Mijn conclusie luidt dat het nieuwe vergeetrecht in materieel opzicht naar Nederlands recht tot een verslechterde rechtspositie voor volwassen betrokkenen leidt vanwege de nadruk die een voor het vergeetrecht belangrijke bepaling in de verordening, artikel 6 lid 1 sub f, legt op de belangen van kinderen; de belangen van betrokkene wegen zwaarder wanneer hij een kind is. Artikel 6 en 17 AVG bieden geen ruimte om dit probleem nationaal op te lossen. De verruiming van de territoriale werkingssfeer van de verordening doet hier niets aan af.

In procedureel opzicht bevat het vergeetrecht op internet onder de AVG meer waarborgen dan onder de Wbp. Die waarborgen bevinden zich op het gebied van de acties die van verantwoordelijke worden verwacht, op het gebied van rechtsbescherming en op het gebied van de bevoegdheden van de toezichthouder. Wel moet naar mijn mening in de Nederlandse wetgeving voorzien worden in een vertegenwoordigingsbevoegdheid voor organen of organisaties die actief zijn op het gebied van bescherming van persoonsgegevens bij het indienen van een klacht of het instellen van een procedure door individuele betrokkenen. In dit verband is mijn voorstel om in hoofdstuk 3 van de Uitvoeringswet Algemene verordening gegevensbescherming, meer specifiek in paragraaf 3.2 (Rechtsbescherming) een daartoe strekkende bepaling in te voegen.

Literatuurlijst

Bemiddeling AP bij verwijdering zoekresultaten Google 2016

Overzicht bemiddeling Autoriteit Persoonsgegevens bij verwijdering zoekresultaten Google (25 mei 2016), Den Haag: Autoriteit Persoonsgegevens 2016.

Blok 2001

P.H. Blok, 'De splitsing van privacy. Advies over het grondrecht op privacy in het digitale tijdperk', *AA* 2001, afl. 50, p. 435-439.

Blok 2002

P.H. Blok, *Het recht op privacy: een onderzoek naar de betekenis van het begrip 'privacy' in het Nederlandse en Amerikaanse recht* (diss. Tilburg), Den Haag: Boom Juridische uitgevers 2002.

Blok 2006

P.H. Blok, 'Privacy en internet', in: Huydecoper 2006, p. 155-169.

Broeders, Cuijpers & Prins 2011

D.W.J. Broeders, C.M.K.C. Cuijpers & J.E.J. Prins (red.), *De staat van informatie*, Amsterdam: Amsterdam University Press 2011.

CBP Richtsnoeren 2007

CBP Richtsnoeren. Publicatie van persoonsgegevens op internet, Den Haag: CBP 2007.

Cooley 1879

T.M. Cooley, *A Treatise on the Law of Torts or the Wrongs Which Arise Independent of Contract*, Chicago: Callaghan 1879.

Dommering 2010

E. Dommering, 'Recht op persoonsgegevens als zelfbeschikkingsrecht', in: J.E.J. Prins e.a. (red.), *16 miljoen BN'ers? Bescherming van Persoonsgegevens in het Digitale Tijdperk*, Leiden: NJCM-Boekerij, p. 83-98.

Engberts 2008

B.J. Engberts, 'Faillissementsverslagen op internet: zijn we op de goede weg?', *Tvl* 2008, 48, p. 295.

Gardeniers & Schreuders 2006

H.J.M. Gardeniers & E. Schreuders, 'De Wet bescherming persoonsgegevens', in: Huydecoper 2006, p. 15-46.

Godkin 1890

E.L. Godkin, 'The Rights Of The Citizen. IV. -To His Own Reputation', *Scribner's Magazine* 1890, afl. 1, p. 58-67.

Haasjes 2008

A.J. Haasjes, 'De curator en de Wbp', *Tvl* 2008, 3, p. 9.

Huydecoper 2006

S.M. Huydecoper (red.), *Wet bescherming persoonsgegevens en ICT* (Monografieën Recht en Informatietechnologie), Den Haag: Sdu Uitgevers 2006.

De Jong 2015

J.P. de Jong, 'De Algemene verordening gegevensbescherming. De rechtsopvolger van de Wbp', *RegelMaat* 2015, afl. 1, p. 6-18.

Van der Leij 2015

J.B.J. van der Leij, *Privacyrecht en slachtoffers. Een studie naar de grondslagen en juridische kaders van privacy van slachtoffers*, Den Haag: Boom criminologie 2015.

Opinie 4/2007 Artikel 29-werkgroep

Opinion 4/2007 on the concept of personal data, bijlage bij *Kamerstukken I* 2015/16, 33169, AH.

Overkleeft-Verburg 2000

G. Overkleeft-Verburg, 'Artikel 10', in: A.K. Koekoek (red.), *De Grondwet. Een systematisch en artikelsgewijs commentaar*, Deventer: W.E.J. Tjeenk Willink 2000, p. 155-178.

Van Puijenbroek 2008

J.P.M. van Puijenbroek, 'Uitbesteding bij financiële ondernemingen. Wet- & regelgeving en de IT-auditor (deel 2 – Wbp)', *de EDP-Auditor* 2008, afl. 4, p. 20-28.

Reding 2012

V. Reding, *The EU Data Protection Reform 2012: Making Europe the Standard Setter for Modern Data Protection Rules in the Digital Age* (speech/12/26 Digital Life Design conferentie München 22 januari 2012), via: http://europa.eu/rapid/press-release_SPEECH-12-26_en.htm.

Richtlijnen Artikel 29-werkgroep implementatie Google Spain arrest 2014

Guidelines on the implementation of the Court of Justice of the European Union judgment on "Google Spain and inc v. Agencia Española de Protección de Datos (AEPD) and Mario Costeja González" C-131/12 (richtlijnen van 26 november 2014, 14/EN WP 225).

Asser/Van Schaick 2 2016/30

A.C. van Schaick, *Mr. C. Assers Handleiding tot de beoefening van het Nederlands Burgerlijk Recht. Procesrecht. 2. Eerste aanleg*, Deventer: Wolters Kluwer 2016.

Van der Sloot 2012

B. van der Sloot, 'De nieuwe consumentenrechten in de Algemene verordening gegevensbescherming: vergeten worden, dataportabiliteit en profilering', *TvC* 2012, afl. 6, p. 250-259.

Volgenant, GS Onrechtmatige daad VII

O.M.B.J. Volgenant, 'VII. Bescherming van de persoonlijke levenssfeer nader beschouwd', in: C.J.J.M. Stolker (red.), *Groene Serie Onrechtmatige daad*, Deventer: Kluwer (online, laatst bijgewerkt op 30 september 2016).

De Vries 2015

H.H. de Vries, 'Gedragscodes', in: P.C. Knol & G.J. Zwenne (red.), *Tekst & Commentaar Telecommunicatie- en privacyrecht*, Deventer: Kluwer 2015 (online, laatst bijgewerkt op 1 april 2015).

De Vries & Goudsmit 2016

H.H. de Vries & M. Goudsmit, 'Voorsorteren op de Algemene Verordening Gegevensbescherming. Twee stappen vooruit, één stap terug', *NJB* 2016/1077, afl. 22, p. 1553-1560.

Warren & Brandeis 1890

S.D. Warren & L.D. Brandeis, 'The right to privacy', *Harvard Law Review* 1890, afl. 5, p. 193-220.

Westin 1967

A.F. Westin, *Privacy and freedom*, Londen: The Bodley Head 1967.

Zwenne 2012

G.J. Zwenne, 'Nog veel onzekerheden over het recht om te worden vergeten', *IR* 2012, afl. 3, p. 68-76.

Zwenne 2015

G.J. Zwenne, 'Het internetvergeetrecht na *Google t. Costeja* (HvJ EU 13 mei 2014, C-131/12)', in: D.C. van Beelen e.a. (red.), *Privacy en gegevensbescherming*, Apeldoorn-Antwerpen: Maklu 2015, p. 51-71.

Zwenne & Mommers 2016

G.J. Zwenne & L. Mommers, 'De tien belangrijkste veranderingen die de Algemene Verordening Gegevensbescherming gaat brengen', *TvCo* 2016, afl. 4, p. 182-189.

Jurisprudentielijst

Europees Hof voor de Rechten van de Mens

EHRM 16 december 1992, 13710/88, *NJ* 1993/400, m.nt. Dommering (*Niemietz/Duitsland*).
EHRM 25 maart 1993, 13134/87, *NJ* 1995/725, m.nt. E.A. Alkema (*Costello-Roberts/Verenigd Koninkrijk*).
EHRM 21 september 1994, 17101/90, *NJ* 1995/463 (*Fayed/Verenigd Koninkrijk*).
EHRM 9 december 1994, 16798/90, *NJ* 1996/506, m.nt. E.J. Dommering (*López Ostra/Spanje*).
EHRM 25 juni 1997, 20605/92, *NJ* 1998/506, m.nt. P.J. Boon (*Halford/Verenigd Koninkrijk*).
EHRM 19 februari 1998, 14967/89, *NJ* 1999/690, m.nt. E.J. Dommering (*Guerra/Italië*).
EHRM 28 januari 2003, 44647/98, *NJB* 2003/625 (*Peck/Verenigd Koninkrijk*).
EHRM 8 juli 2003, 36022/97, *NJ* 2004/207, m.nt. E.J. Dommering (*Hatton/Verenigd Koninkrijk*).
EHRM 17 juli 2003, 63737/00, *NJ* 2006/40, m.nt. E.J. Dommering (*Perry/Verenigd Koninkrijk*).
EHRM 24 juni 2004, 59320/00, *NJ* 2005/22, m.nt. E.J. Dommering; *Mediaforum* 2004/27, m.nt. G.A.I. Schuijt; *NJCM-Bulletin* 2004/8, p. 1174, m.nt. V. de Graaf; *AB* 2005/1, m.nt. R. Nehmelman; *EHRC* 2004/79, m.nt. J.H. Gerards (*Caroline von Hannover/Duitsland I*).
EHRM 16 november 2004, 4143/02, *NJ* 2005/344, m.nt. E.J. Dommering (*Moreno Gómez/Spanje*).
EHRM 3 april 2007, 62617/00, *RAR* 2007/85 (*Copland/Verenigd Koninkrijk*).
EHRM 15 november 2007, 12556/03, *NJB* 2008/284 (*Pfeifer/Oostenrijk*).
EHRM 27 juli 2010, 4149/04 en 41029/04, *NJ* 2011/346, m.nt. E.J. Dommering (*Aksu/Turkije*).

Hof van Justitie van de Europese Unie

HvJ EG 19 januari 1982, ECLI:EU:C:1982:7 (*Becker/Duitsland*).
HvJ EG 6 november 2003, ECLI:EU:C:2003:596 (*Lindqvist*).
HvJ EG 16 december 2008, ECLI:EU:C:2008:724 (*Huber/Duitsland*).
HvJ EG 16 december 2008, ECLI:EU:C:2008:727 (*Satamedia*).
A-G N. Jääskinen 25 juni 2013, ECLI:EU:C:2013:424 (*Google Spain SL & Google Inc/AEPD & Mario Costeja Gonzalez*).
HvJ EU 13 mei 2014, ECLI:EU:C:2014:317 (*Google Spain SL & Google Inc/AEPD & Mario Costeja Gonzalez*).

Hoge Raad

PHR 9 september 2011, ECLI:NL:PHR:2011:BQ8097 (concl. A-G D.W.F. Verkade).
HR 27 november 2012, ECLI:NL:HR:2012:BY0215, *NJ* 2012/693.

Afdeling bestuursrechtspraak van de Raad van State

ABRvS 7 april 2004, ECLI:NL:RVS:2004:AO7095, *AB* 2004/460, m.nt. M.P. Jongma (*Revisievergunning membraan elektrolyse-inrichting Botlek-Rotterdam*).
ABRvS 31 maart 2007, ECLI:NL:RVS:2007:BA1186, *AB* 2007/139, m.nt. R.J.G.M. Widdershoven (*vergiftingsinstallatie Odiliapeel*).
ABRvS 1 oktober 2008, ECLI:NL:RVS:2008:BF3869, *WBP* 2009/179, m.nt. G. Overkleeft-Verburg.
ABRvS 8 september 2010, ECLI:NL:RVS:2010:BN6172, *JB* 2010/233, m.nt. G. Overkleeft-Verburg (*Groningse universiteitskrant*).

Gerechtshoven

Hof Arnhem 21 september 2010, ECLI:NL:GHARN:2010:BN7839, *NJF* 2010/420.
Hof Amsterdam 31 maart 2015, ECLI:NL:GHAMS:2015:1123, *Computerrecht* 2015/126, m.nt. F.C. van der Jagt; *JBP* 2015/11, m.nt. B. van der Sloot; *JBP* 2015/68.
Hof Amsterdam 2 februari 2016, ECLI:NL:GHAMS:2016:358, *NJF* 2016/240.
Hof Den Haag 26 juli 2016, ECLI:NL:GHDHA:2016:2161, *JBP* 2016/50.

Rechtbanken

Rb. Amsterdam (vzr.) 18 september 2014, ECLI:NL:RBAMS:2014:6118, *Computerrecht* 2014/184, m.nt. F.C. van der Jagt; *JBP* 2014/108, m.nt. B. van der Sloot; *JBP* 2015/31, m.n. B. van der Sloot.

Rb. Amsterdam (vzr.) 12 februari 2015, ECLI:NL:RBAMS:2015:716, *NJF* 2015/173; *Computerrecht* 2015/86, m.nt. A.L. Gorzeman en P.E.I. Korenhof.

Rechtbank Noord-Nederland 1 mei 2015, ECLI:NL:RBNNE:2015:2122, *JBP* 2015/30.

Rb. Gelderland 23 juni 2015, ECLI:NL:RBGEL:2015:4106, *JBP* 2016/66.

Rb. Amsterdam 24 december 2015, ECLI:NL:RBAMS:2015:9515, *NJF* 2016/105, *JBP* 2016/6.

Rb. Rotterdam 29 maart 2016, ECLI:NL:RBROT:2016:2395, *JBP* 2016/28.

Bijlage 1 Voorwaarden oud en nieuw vergeetrecht

Gronden vergeetrecht Wbp & jurisprudentie	Gronden Vergeetrecht AVG
Persoonsgegevens feitelijk onjuist (art. 36 Wbp)	
Persoonsgegevens t.b.v. doel verwerking onvolledig (art. 36 lid 1 Wbp)	
<p>Persoonsgegevens t.b.v. doel verwerking niet ter zake dienend (art. 36 lid 1 Wbp)</p> <p>Jurisprudentie:</p> <ul style="list-style-type: none"> • Gevoeligheid informatie voor privéleven betrokkene (Positief: Google Spain) • Tijdsverloop (Positief: Google Spain. Negatief: escortbaas, journalist, KPMG topman, moordenaar echtgenote) • Verwijtbaarheid gedraging betrokkene (Negatief: escortbaas, journalist) • Ernst gedraging betrokkene en belang van publiek om daarvan kennis te nemen (Negatief: escortbaas, journalist, moordenaar echtgenote) • Geen relatie gedraging met professionele werkzaamheden (advocaat) • Geen bijzondere maatschappelijke invloed of status (advocaat) • Strafblad is geschoond (advocaat) 	Persoonsgegevens niet langer nodig t.b.v. doel verwerking (art. 17 lid 1 sub a AVG)
<p>Persoonsgegevens anderszins in strijd met wettelijk voorschrift verwerkt (art. 36 lid 1 Wbp)</p> <p>Jurisprudentie:</p> <ul style="list-style-type: none"> • Verbod verwerking strafrechtelijke persoonsgegevens (advocaat) 	Persoonsgegevens onrechtmatig verwerkt (art. 17 lid 1 sub d AVG)
	Betrokkene trekt toestemming in waarop de verwerking berust, en er is geen andere rechtsgrond voor de verwerking (art. 17 lid 1 sub b AVG)
Indien gegevens het voorwerp zijn van verwerking op grond van artikel 8, onder e en f Wbp, kan de betrokkene daartegen bij de verantwoordelijke te allen tijde verzet aantekenen in verband met zijn bijzondere persoonlijke omstandigheden' (art. 40 lid 1 Wbp)	Betrokkene maakt overeenkomstig artikel 21, lid 1, bezwaar tegen de verwerking, en er zijn geen prevalerende dwingende gerechtvaardigde gronden voor de verwerking, of de betrokkene maakt bezwaar tegen de verwerking overeenkomstig artikel 21, lid 2 (art. 17 lid 1 sub c AVG)
	De persoonsgegevens moeten worden gewist om te voldoen aan een in het Unierecht of het lidstatelijke recht neergelegde wettelijke verplichting die op de verwerkingsverantwoordelijke rust (art. 17 lid 1 sub e AVG)
	De persoonsgegevens zijn verzameld in verband met een aanbod van diensten van de informatiemaatschappij als bedoeld in artikel 8, lid 1 (art. 17 lid 1 sub f AVG)

Bijlage 2 Procedures oud en nieuw vergeetrecht

Procedures vergeetrecht Wbp & jurisprudentie	Procedures Vergeetrecht AVG
Verwijderverzoek	Verzoek om wissing
Betrokkene dient verzoek in bij verantwoordelijke (art. 36 lid 1 Wbp)	Betrokkene dient verzoek in bij verantwoordelijke (art. 17 lid 1 AVG)
Verantwoordelijke reageert schriftelijk binnen vier weken. Weigering moet gemotiveerd worden. (art. 36 lid 2 Wbp)	Verantwoordelijke reageert binnen een maand. Verlenging is mogelijk. (art. 12 lid 3 AVG)
Verantwoordelijke zorgt dat verwijdering z.s.m. wordt uitgevoerd (art. 36 lid 3 Wbp)	Verantwoordelijke wist persoonsgegevens zonder onredelijke vertraging (art. 17 lid 1 AVG)
Verantwoordelijke zorgt voor deugdelijke vaststelling identiteit verzoeker. (art. 37 lid 2 Wbp)	Verantwoordelijke identificeert betrokkene. Bij twijfel over identiteit vraagt verantwoordelijke aanvullende informatie. (art. 11 lid 2 en art. 12 lid 2 en lid 6 AVG)
Bij minderjarigen onder de zestien en onder curatele gestelden wordt verzoek gedaan door wettelijke vertegenwoordigers. Mededeling door verantwoordelijke aan de wettelijke vertegenwoordigers. (art. 37 lid 3 Wbp)	
	Verantwoordelijke die persoonsgegevens openbaar heeft gemaakt neemt maatregelen om verantwoordelijken die de persoonsgegevens verwerken, te melden dat betrokkene de verantwoordelijken heeft verzocht iedere koppeling naar, of kopie of reproductie van die persoonsgegevens te wissen. (art. 17 lid 2 AVG)
Bij inwilliging verzoek meldingsplicht verantwoordelijke aan derden aan wie gegevens al eerder waren verstrekt, tenzij onmogelijk of onevenredige inspanning (art. 38 lid 1 Wbp)	Verantwoordelijke stelt iedere ontvanger aan wie persoonsgegevens zijn verstrekt in kennis van wissing van daarvan, tenzij onmogelijk of onevenredig veel inspanning (art. 19 AVG)
Desgevraagd doet verantwoordelijke opgave aan betrokkene van degenen aan wie hij mededeling heeft gedaan. (art. 38 lid 2 Wbp)	Verantwoordelijke verstrekt betrokkene informatie over ontvangers indien betrokkene hierom verzoekt (art. 19 AVG)
Verzet	Bezwaar
Verzet aantekenen bij verantwoordelijke. (art. 40 lid 1 Wbp)	Bezwaar maken bij verantwoordelijke (art. 21 lid 1 AVG)
Geen vormvereiste.	Verantwoordelijke faciliteert uitoefening rechten van betrokkene (art. 12 lid 2 AVG). Verantwoordelijke moet ook middelen verstrekken om verzoeken elektronisch in te dienen (Overweging 59 AVG)
Verantwoordelijke moet binnen vier weken na ontvangst beoordelen of het verzet gerechtvaardigd en zo ja, dan direct de verwerking beëindigen (art. 40 lid 2 Wbp)	Verantwoordelijke reageert binnen een maand. Verlenging is mogelijk. (art. 12 lid 3 AVG). Persoonsgegevens zonder onredelijke vertraging gewist. (art. 17 lid 1 AVG)
Verantwoordelijke mag kostenvergoeding vragen voor de behandeling. Betrokkene krijgt vergoeding terug bij gegrond verzet. (art. 40 lid 3 Wbp)	Treffen maatregelen verantwoordelijke kosteloos, tenzij verzoeken ongegrond of buitensporig zijn, met name vanwege hun repetitieve karakter (art. 12 lid 5 AVG).
Rechterlijke procedure	Rechterlijke procedure
Belanghebbende dient schriftelijk verzoek in bij rechtbank waarin verantwoordelijke wordt bevolen alsnog het verwijder- dan wel het verzetsverzoek te honoreren (art. 46 lid 1 Wbp)	Betrokkene stelt procedure in bij gerechten vd lidstaat waar de verantwoordelijke een vestiging heeft. Kan procedure ook instellen bij gerechten vd lidstaat waar betrokkene gewoonlijk verblijft, tenzij verantwoordelijke een overheidsinstantie is (art. 79 lid 2 AVG)
	Een orgaan, organisatie of vereniging die aan specifieke voorwaarden voldoet kan namens betrokkene optreden (art. 80 AVG)
Het verzoekschrift ingediend binnen zes weken na ontvangst antwoord verantwoordelijke. (art. 46 lid 2 Wbp)	
Rechtbank kan advies Cbp inwinnen en belanghebbenden om zienswijze vragen (art 47 lid 2, 46 lid 3 Wbp)	
Dwangsomregeling Rv van toepassing (art. 46 lid 5 Wbp)	
Rechtbank kan schriftelijke inlichtingen verzoeken (art. 46 lid 6 Wbp)	
Geheimhoudingsregeling art. 8:29 Awb van toepassing (art. 46 lid 6 Wbp)	

	Onverminderd andere mogelijkheden van administratief of buitengerechtelijk beroep, heeft iedere natuurlijke persoon of rechtspersoon het recht om tegen een hem betreffend juridisch bindend besluit van een toezichthoudende autoriteit een doeltreffende voorziening in rechte in te stellen. (art. 78 lid 1 AVG)
	Betrokkene kan ook tegen de (nationale) toezichthouder een rechterlijke procedure starten als zijn klacht niet wordt behandeld of gedurende ten minste drie maanden onbehandeld blijft. (art. 78 lid 2 AVG)
<i>Bemiddeling of advies Cbp</i>	<i>Procedure bij toezichthoudende autoriteit</i>
Belanghebbende wendt zich binnen termijn verzoekschrift rechter tot Cbp voor bemiddeling of advies (art. 47 Wbp)	Betrokkene kan klacht indienen bij toezichthouder (art. 57 lid 1 sub f AVG, 77 AVG) De toezichthouder is bevoegd wisseling van persoonsgegevens van de verantwoordelijke o.g.v. artikel 17 AVG te gelasten (art. 58 lid 2 sub g AVG)
<i>Geschillenbeslechting o.g.v. gedragscode</i>	<i>Geschillenbeslechting o.g.v. gedragscode</i>
Belanghebbende kan gebruik maken van geschillenbeslechtsregeling o.g.v. door Cbp goedgekeurde gedragscode. (art. 47 Wbp)	Verenigingen en andere organen die categorieën van verwerkingsverantwoordelijken of verwerkers vertegenwoordigen, kunnen gedragscodes opstellen, of die codes wijzigen of uitbreiden, teneinde de toepassing van deze verordening nader toe te lichten, zoals met betrekking tot de uitoefening van rechten van betrokkenen en procedures voor de beslechting van geschillen tussen verwerkingsverantwoordelijken en betrokkenen met betrekking tot verwerking, onverminderd de rechten van betrokkenen op grond van de artikelen 77 en 79 AVG (art. 40 lid 2 sub f en k AVG)